

chinuk-wawa

leyn tayi-skul

buk 5 | 2025

chinuk-wawa tənəs-buk qwinəm

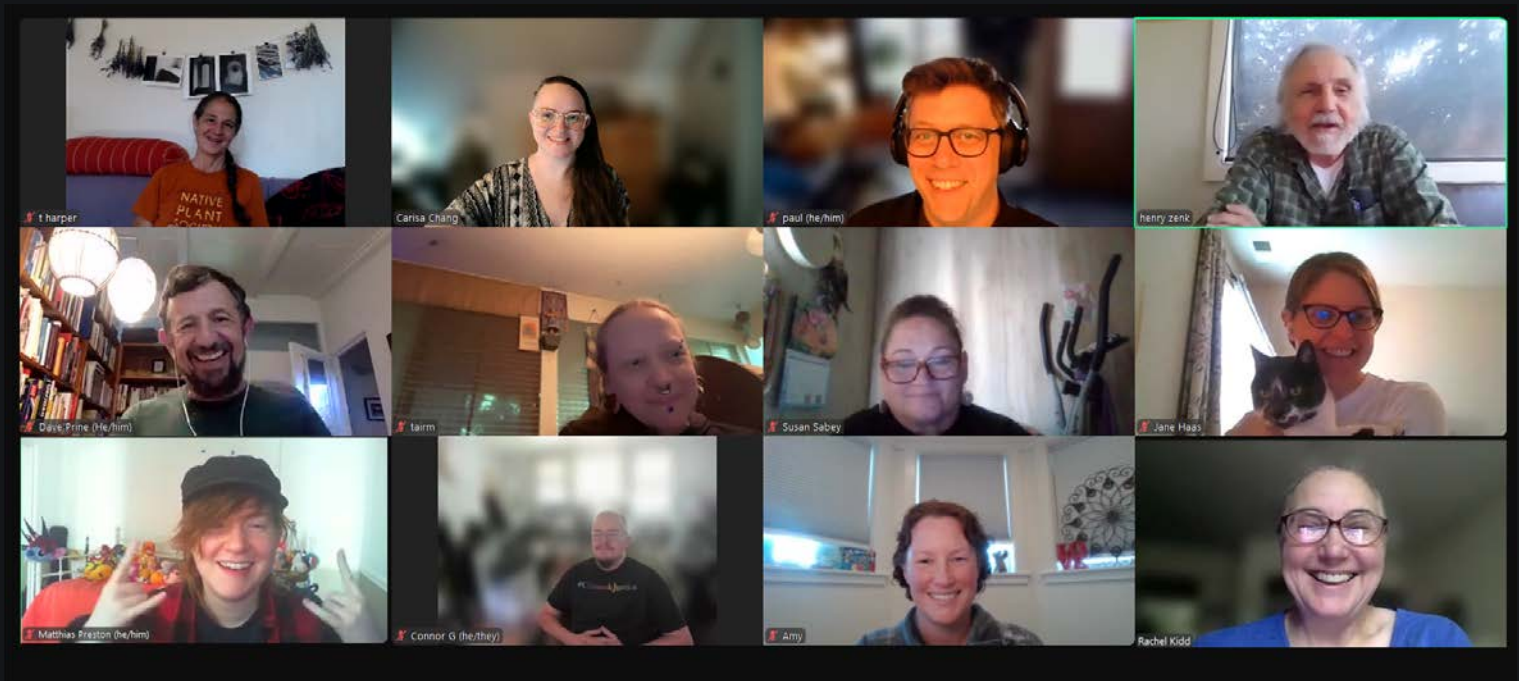
Henry Zenk pi Carisa Chang t̄aska munk-kəmtəks chinuk-skul 200, Beth Sheppard pi Diane Smith t̄aska munk-kəmtəks chinuk-skul 100.

Paul Arzt pi Jane Haas chakchak-siyaxus t̄aska. t̄ harper yaka munk uk p̄hikcha laxani uk buk.

hayu tilixam t̄aska munk-ye?lan nsayka pus nsa chaku-kəmtəks chinuk-wawa.

ulman-tilixam t̄aska palach t̄aska wawa pus alta nsa nanich pi munk-q'wəlan. wəxt Tony Johnson, Zoey Holsclaw, Jeff Mercier, Jordan Mercier, Brian Krehbiel, Jedd Shrock pi Justine Flynn t̄aska chaku-nanich nsa skul pi wawa nsayka. wəxt hayu tilixam t̄aska munk-t'səm pi iskam wawa pus nsa chaku-kəmtəks, Henry Zenk, Tony Johnson, Bobby Mercier, Crystal Szczepanski, Jeff Mercier, Eric Bernando, Zoey Holsclaw, Jordan Mercier, pi Ali Holsclaw. shawash-ili?i lalang munk-kəmtəks tilixam pi leyn-skul shawash-lalang tilixam-lu?lu? t̄aska munk-tush nsa skul. Rachel Kidd yaka chaku skul pus munk-ye?lan. wəxt kʰanawi nsa tilixam, makwst tʰiya?wit pi lakit-tʰiya?wit, t̄aska munk-tush nsa təmtəm. hayu masi kʰanawi-taksta!

chaku-kəmtəks tilixam kʰapa CW203 t̄aska munk ukuk buk kʰapa chxi-wam-ili?i 2025. Amy Seely, Paul Arzt, Connor Graydon, Jane Haas, t̄ harper, Matthias Preston, Dave Prine, Tairm, Susan Sabey, Carol Long, pi Sophia Morning-Star t̄aska yaxal. yakwa nsa skul-p̄hikcha:

pus ałqi ma tiki kəmtəks manaqi-hayu kʰapa nsa chinuk-skul, ayaq ma nanich yakwa kʰapa kʰanawi-qʰa-q'wetł t'wax-uyxat: lanecc.edu/chinukwawa

k^hanawi-ikta k^hapa buk

- 2 iləp-wawa
Henry Zenk yaka munk-t'səm
- 3 skaləman
Carol Long yaka munk-t'səm
- 4 kamloops wawa
Paul Arzt yaka munk-t'səm
- 6 q^hata nayka mamuk leruban-
kikwəli-k^hut
Susan Sabey yaka munk-
t'səm
- 8 k^hapa uk ili?i
Connor Graydon yaka munk-
t'səm
- 10 shawash-lalang huyhuy-wawa
łatwa k^hapa nanich-sil ya?im
Dave Prine yaka munk-t'səm
- 12 Andor: ikta paul yaka təmtəm
Paul Arzt yaka munk-t'səm
- 14 ikta pus mək^hmək
T pi Connor łaska munk-t'səm
Wilson (Chupi) Bobb
"Chup Henli" Zenk yaka munk-
t'səm
- 16 pus-ikta mayka chaku-
kəmtəks chinuk-wawa?
chinuk-skul ixt pi makwst
łaska munk-t'səm
- 18 q^hata pus munk-t'səm ant^hiyet
Matthias Preston yaka munk-
t'səm
- 20 Silas Bryant Smith
Amy Seely yaka munk-t'səm
- 26 uk dret ulu itsxut
Matthias Preston yaka munk-t'səm
- 28 łatwa k^hapa lip^hyi k^hapa tipsu-
ili?i k^hapa Wasco pi Wishram ili?i
t harper yaka munk-t'səm
- 30 t^hmutk^hwił ya łatwa-nanich
łush-ili?i k^hapa chanchifin
Jane Haas yaka munk-
t'səm
- 32 q^hata pus munk-t'səm itsxut
Matthias Preston yaka munk-t'səm
- 36 ixt łq'up k^hapa The Road Goes
Ever On
Jane Haas yaka munk-
huyhuy
- 37 hihi pipa
Sophia Morning-Star yaka munk-
t'səm
- 37 lakamas
Sophia Morning-Star yaka munk-
t'səm

t harper yaka munk-p^hikcha

tənəs-iləp-wawa – kakwa Henry (Chup Henli) Zenk ya munk-t'səm

ukuk chxi-wam-ili?i hayu na hayu-təmtəm k^hapa ixt pus-ikta-wawa. pi kakwa ukuk pus-ikta-wawa:

q^ha pi q^hata chaku uk ulman-nim “shawash-wawa,” pus uk nsa chinuk-wawa lalang?

wel, anqati hayu-hayu x^luyma shawash tilixam t^haska mash-saya t^haska anqati-ili?i, a^tqi pus iskam ixt tənəs-təq'ət-ili?i wik-saya k^hapa saltəq^w, q^ha mi^tayt lamitay k^hanawi-q^ha rawnd. yamil-tilixam t^haska anqati-ili?i ukuk. uk yamil-tilixam t^haska munk-nim uk ili?i “chachalu,” kakwa pus wawa “stik-ili?i uk chaku-kakshət k^hapa-paya.” p^hasayuks skin-huyhuy man t^haska munk-nim uk ili?i “*grande ronde*,” kakwa pus wawa “hayash lu?lu?-ili?i.”

wel, k^hapa 1856 uk hayu-hayu x^luyma shawash tilixam t^haska chaku-k^hanumakwst k^hapa uk ili?i, q^hiwa uk bastən tayi-tilixam t^haska wawa t^haska:

“alta tət^si msa huyhuy-saya msa anqati-ili?i, a^tqi pus iskam chxi shawash-ili?i k^hapá k^hapa uk chachalu lu?lu?-ili?i. uk ili?i-la-pipa wawa: ‘a^tqi pus msayka huyhuy-saya msa anqati-ili?i, a^tqi nsayka palach msayka chxi ili?i.’ wel, uk chachalu lu?lu?-ili?i, ukuk msayka chxi ili?i.”

pus chxi t^haska q^u? k^hapa chachalu lu?lu?-ili?i, k^hanawi ixt uk ili?i-tilixam t^haska kəmtəks t^haska t^has lalang. k^hanawi k^hanumakwst-kakwa, manaqi-hayu pi k^uwayts x^luyma lalang anqati mi^tayt k^hapa uk ixt tunus shawash-ili?i. ili?i-la-pipa tilixam t^haska lulu stuxtkin x^luyma shawash-lalang. pi wəxt, chaku-mi^tayt p^hasayuks-shawash tilixam pi t^haska p^hasayuks-wawa. ixt-ixt uk tilixam t^has kəmtəks makwst əbə t^un (əbə t^unas manaqi-hayu) x^luyma lalang, bət wik mi^tayt tilixam uk kəmtəks k^hanawi uk k^uwayts lalang. hayu-hayu t^haska kəmtəks chinuk-wawa, pi t^haksta uk wik kəmtəks, nawitka ayaq t^haska chaku-kəmtəks.

kakwa ixt ulman-tilixam uk nsayka t^hush nanich k^hapa uk nsayka chxi-wam-ili?i skul, *Victoria Howard*, ya wawa uk lalang-takta man *Melville Jacobs*:

“pus chxi-tilixam nayka, ixt uk na tilixam ya kəmtəks t^hak'amas-wawa, molala-wawa, pi chinuk-wawa, pi ixt uk na tilixam ya kəmtəks t^hak'amas-wawa pi chinuk-wawa, pi ixt uk na tilixam ya kəmtəks bastən-wawa pi chinuk-wawa, pi ixt uk na tilixam ya kəmtəks k^həpit chinuk-wawa,” (pi kakwa wəxt, pi kakwa wəxt).

kakwa pus wawa: chachalu shawash-ili?i tilixam anqati t^haska kəmtəks hayu x^luyma lalang, q^hexchi wik-saya k^hanawi t^haska t^has kəmtəks chinuk-wawa. k^hənəx pus t^haska chaku-tilixam k^hapa uk ili?i pi t^haska chaku-kəmtəks bastən-wawa k^hapa skul, hayu t^haska tət^si t^haska kəmtəks chinuk-wawa pus t^hush kəmtəks t^haska ulman-tilixam. pi kakwa, hayu-hayu chachalu shawash-ili?i tilixam k^hanumakwst t^haska t^has hayu-wawa chinuk-wawa. k^həpit pus chaku-hilu k^hanawi ulman-tilixam, k^həpit alta chxi hayu-chaku-hilu uk chinuk-wawa. anqati nawitka ixt uk chachalu shawash-ili?i tilixam t^haska lalang ukuk. pi kakwa, uk ulman-tilixam t^haska munk-nim ukuk lalang “shawash-wawa.”

skaləmən

Carol Long yaka munk-t'səm

skaləmən pi chinuk tilixam kʰanumakwst taska miṭayt kʰapa saltsəqw, saya-anqati aṭqi-pus alta. qʰa uk saltsəqw-tipsu miṭayt kʰapa saltsəqw, kʰapá miṭayt skaləmən. skaləmən taska məkʰmək saltsəqw kʰipʰwət-samən (*urchin*), smitʰaq's, saltsəqw tiqaya, saltsəqw tʰsikʰwən-lima, tʰwax-likʰwachi smitʰaq's (*abalone*), saltsəqw-tukwiṭ (*mussels*). taska munk-p'əq kʰapa ston pus munk-xalaqṭ likʰwachi. taska musum kʰapa saltsəqw-tipsu pus uk tsəqw wik lulu taska maṭxwəli. skaləmən taska kəmtəks munk-hol lima ixt-kʰapa-ixt pus miṭayt kʰanumakwst.

pus ixt skaləmən yaka tʰap chxi-tənas. yaka lulu yaka tənas kʰapa təmtəm. skaləmən mama yaka munk-k'aw taska chxi-tenas kʰapa saltsəqw-tipsu qʰa taska munk-lashash pi kakwa uk tsəqw wik lulu uk skaləmən chxi-tenas maṭxwəli.

tilixam anqati taska munk-lashash skaləmən pus məkʰmək pi pus taska yaqsu-skin. yaqsu-skin makuk-man taska munk-lashash hayu skaləmən anqati, pi kakwa skaləmən alta wik-hayu. skaləmən yaka tayi kʰapa chinuk tilixam pi iləp-anqati tilixam kʰapá miṭayt wik-saya uk saltsəqw.

skaləmən alaxti aṭqi chaku-kʰanawi hilu, qʰiwa tilixam munk-lashash taska. tilixam yakwa munk-lashash skaləmən pus yaqsu-skin huyhuy. alta wik-hayu skaləmən miṭayt kʰapa *Oregon* saltsəqw-iliʔi. anqati skaləmən taska miṭayt kʰapa saltsəqw kʰapa kʰanawi *Pacific Rim*, yawa-iwa kʰapa chapʰani saltsəqw pi yakwa-iwa kʰapa hilu-san spanyol saltsəqw. alta wik-hayu miṭayt. kʰəltəs tənəs-hayu alta miṭayt kʰapa saltsəqw kʰapa *Russia* pi *Alaska* pi *British Columbia* pi *Washington* pi *California*. (Wellman, Hannah P. (2022))

skaləmən dret hayash- makuk ikta pus shawash tilixam, iləp-pus bastən-tilixam taska yaqsu-skin huyhuy-pus-dala. shawash tilixam taska mamuk-lapʰusmu pi iktʰas kʰapa skaləmən yaqsu-skin. tayi-tilixam taska dret tiki munk-t'uʔan hayash-makuk yaqsu-skin iktʰas.

alta skaləmən taska wik-saya hilu.

References:

Wellman, Hannah P.(2022) Fur or food? Native American use of Sea Otters (*Enhydra lutris*) on the Oregon Coast Prior to European Contact and Extirpation.Journal of Archaeological Science: Reports.Volume 43, June 2022, 103485

“Sea Otter Nursing.” Wikimedia Commons, wikipedia/commons/1/1b/Sea_otter_nursing.jpg. Accessed May 25, 2025.

“Sea Otter” Wikimedia Commons, 2007, wiki/File:S_Sea_Otter_(Enhydra_lutris)_(15800171602).jpg. Accessed May 25, 2025.

kamloops wawa

Paul Arzt yaka munk-t'səm

wik-saya anqati miṭayt chxi-wawa-pipa pus
munk-t'səm k^hapa chinuk wawa. ukuk yaḡal
“kamloops wawa” pi hayu tilixam ṭaska
nanich ukuk pus chaku-kəmtəks uk chxi-
wawa k^hapa ṭaska iliʔi. kamloops wawa miṭayt
k^hanawi-q^ha. ayaq mayka t'ṭap kamloops
wawa k^hul-iliʔi-iwa k^hapa dakelh-iliʔi, saḡali-
san-iwa k^hapa iliʔi-ubut, pi k^hapa saltsəqw pi
ṭaḡ-san-iwa k^hapa ktunaxa-iliʔi. hayu tilixam,
ixt-t^haym 5000 tilixam, ṭaska nanich ukuk
chxi-wawa pipa.

ixt lip^hret k^hapa tk'emlúps pi secépemc iliʔi,
Le Jeune yaka yaʒal, yaka munk kamloops
wawa. p^hasayuks-man yaka pi yaka tiki mash
k^hat^holik p^hliye-kəmtəks pus shawash-tilixam
k^hanawi-q^ha k^hapa ukuk iliʔi. pus munk
kakwa, yaka munk t'səm-pipa pus munk-
t'səm chinuk wawa. wik-ʔush munk-kəmtəks-
tilixam yaka pi wik hayu tilixam ʔaska chaku-
kəmtəks chinuk-pipa k^hapa yaka. k^həpit aʔqi
ixt shawash-tilixam, mayous yaka yaʒal, yaka
chaku-kəmtəks ukuk pi yaka munk-yeʔlan pus
munk-kəmtəks ukuk alta hayu tilixam ayaq
ʔaska nanich chinuk wawa.

Le Jeune yaka munk-t'səm uk iləp “kamloops wawa” k^hapa 1891 k^hapa qwinəm mun pi ałqi yaka munk chxi pipa k^hanawi ixt mun. lip^hret *Le Jeune* ya tiki kamloops wawa munk-kəmtəks ekliś p^hliye pi hayu p^hliye pi yaʔim k^hapa sesuk^hli k^hapa k^hanawi pipa. bət mayka t'łap hayu chxi-wawa k^hapa tilixam łaska miłayt yawa wəxt. hayu tilixam łaksta łas nanich kamloops wawa łaska t'səm ukuk wəxt. łaska mash łas t'səm-pipa k^hapa lip^hret *Le Jeune* pi yaka munk ixt chxi-wawa-pipa pi ya munk-maksti ukuk k^hapa manaqi-hayash t^hawn.

VIEW OF SECHULT CHURCH, B.C.

[illegible]

k^hapa tałlam-pi-makwst-mun k^hapa 1894, nsayka nanich pus ixt man yaka łatwa yawa. yaka tiki chaku-kəmtəks anqati ya?im pi yaka p^hey makwst dala pus ukuk ya?im. yaka q'u? tənəs-lili pi dakta *Franz Boas* yaka yaḵal!

k^hapa taḵam-mun k^hapa 1895 miłayt ukuk ya?im k^hapa makwst t'əmanəwas-dakta. ixt san lip^hret *Le Jeune* yaka munk-saliks ukuk man k^hapa lames. yaka wawa ukuk tilixam łaska miłayt ayaq łaska mamuk nawitka k^hapa k^hat^holik p^hliye-kəmtəks əbə t'əmanəwas, wik ayaq łaska mamuk nawitka k^hanumakwst. alta ḵluyma man yaka mitxwit pi yaka wawa “wik tlus liplit iaka wawa: nanich, iaka wawa liplit pus liiam iaka man ukuk tamanwas, kakwa pus liiam ukuk tamanwas, pi msaika tilikom ukuk tamanwas, kakwa msaika papa iaka, wik kata pus liiam iaka.” (wik łush lip^hret yaka wawa: nanich, yaka wawa lip^hret pus liyop man yaka ukuk t'əmanəwas, kakwa pus liyop ukuk t'əmanəwas, pi msayka tilixam ukuk t'əmanəwas, kakwa msayka papa yaka. wel, pus kakwa, ḵawqał pus liyop yaka.)

lip^hret *Le Jeune* wik yaka munk-kəmtəks pus-ikta yaka munk-miłayt ukuk man yaka wawa k^hapa uk chxi-wawa-pipa. alaxti hayu tilixam łaska nanich ukuk pi łaska munk-nawitka k^hapa yaka. alaxti łaska wawa pus ukuk. alaxti yaka kəmtəks yaka tiki chaku-ḵluyma-təmtəm k^hapa ukuk kamloops wawa pus hayu tilixam ayaq łaska nanich ukuk. wik na kəmtəks, bət alta, nsayka kimtəks ukuk man pi hayu tilixam łaska kəmtəks kakwa.

manaqi hayu tilixam səlish-tilixam łaska, łas nanich pi munk-t'səm kamloops wawa. k^hapa kamloops wawa ayaq łaska nanich hayu ya?im k^hapa wik-saya pi saya. k^hapa 1904 kamloops wawa lu?lu? ixt ya?im k^hapa makwst tayi-man k^hapa tk'emlúps pi secépemc-ili?i łaska łatwa k^hapa *Rome*. łaska mash t'səm-pipa k'ilapay pi ayaq tilixam łaska kəmtəks ukuk ili?i łaska nanich-łatwa. k^hapa *Liverpool*, łaska t'səm “ukuk strit kars... klaska kakwa pus mokst cikcik, iht sahali kopa iht.” makwst-laplash tilixam-lulu-tsiktsik kwansəm ḵluyma pi hihi pus nanich ukuk.

ukuk san ayaq nsayka t'łap hayu ya?im k^hapa kamloops wawa pus munk-ye?lan nsayka kəmtəks manaqi-łush q^hata shawash-tilixam łas miłayt yawa. łush nsayka kəmtəks lip^hret *Le Jeune* yaka t'səm kamloops wawa pi wik shawash-tilixam yaka pi yaka tiki ukuk pipa pus munk-kəmtəks p^hliye-təmtəm kakwa yaka

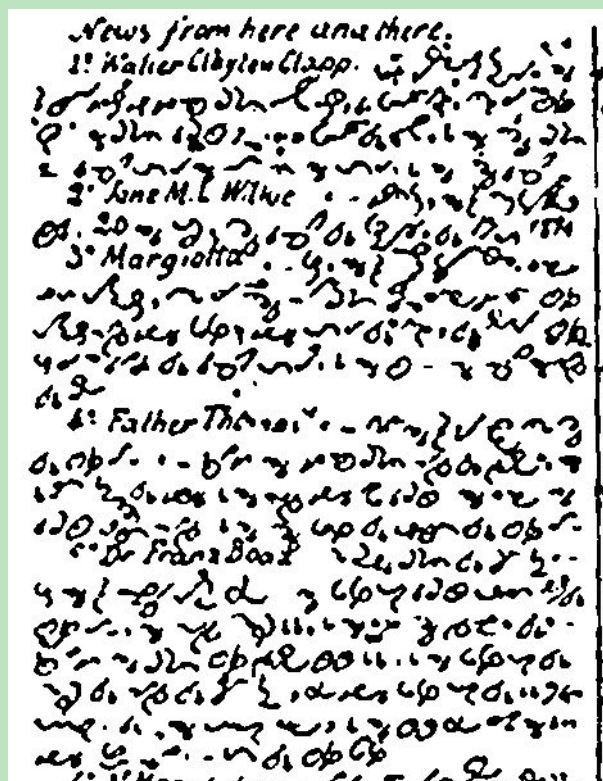
kəmtəks ukuk. bət k^hapa ukuk chxi-wawa-pipa ayaq nsayka nanich shawash-tilixam łaska t'səm-pipa wəḵt.

dret hayu łush ya?im k^hapa kamloops wawa. k^həpit makuk-wawa dret hihi pus nanich pi munk-kəmtəks k^hapa ukuk tilixam pi ili?i anqati.

dakta *David Robertson*, lalang-dakta yaka, yaka munk-kəmtəks chinuk wawa pi yaka huyhuy-wawa k^hanawi uk ya?im saḵali k^hapa yakwa.

pus mayka tiki chaku-kəmtəks manaqi hayu, łush mayka nanich yaka t'wəḵ-ḵumḵum hom-ili?i, chinookjargon. com. ayaq mayka t'łap hayu manaqi kamloops wawa k^hapa k^hanawi-q^ha-q'wetł t'wəḵ-uyxat k^hapa https://www.canadiana.ca/view/oocihm.8_04645.

pus mayka chaku-kəmtəks chinuk-pipa *Nate Fulton* yaka munk-t'səm pus ukuk k^hapa ukuk *magazine* k^hapa 2023. chaku-kəmtəks ukuk pi t'łap chxi ya?im k^hapa kamloops wawa!

Dr Franz Boas ya q'u? (Dec 1894, pipa 200)

q^hata nayka mamuk leruban-kikwəli-k^hut pus tənəs-ɬuchmən, makwst əbə ɬun k^hul yaka

Susan Sabey yaka munk-t'səm

ixt

iləp nayka iskam sil, lefil, leruban, q'wetɬ-lakum, k'wik'wiyans, sisu, q'wetɬ-lup, ɬq'up-t'səm pipa, tk'up t'səm-stik, pi t'anəm-stik.

makwst

yakwa nayka munk-ɬəq'əɬ uk sil makwsti-p'iɬiɬ kakwa. alta nayka munk-miɬayt uk ɬq'up-t'səm pipa saɬali k^hapa uk sil.
alta q^ha uk t'səm, k^hapá nayka munk-ɬq'up-ɬq'up k^hapa sisu.

ɬun

yakwa nayka munk-miɬayt uk t'anəm-stik saɬali, kakwa pus munk-t'səm q^ha pus munk-miɬayt uk leruban.

lakit

saxali-iwa: yakwa nayka munk- $\text{t}^{\text{h}}\text{ak}'\text{w}\text{en}$ q'wet t -lakum
k h apa leruban.

kikweli-iwa: q h a mi t ayt nayka tk'up-t'sem, k h apá
nayka munk-q'wet t uk leruban. t un leruban mi t ayt
ilap-iwa k h apa uk k h ut, t un mi t ayt k h imt'a-iwa.

qwinam

x luyma-lima-iwa: yakwa nayka munk-k'ip h wet-
k'aw uk ilap sil- t q'up k h apa uk k h imt'a sil- t q'up
(nanich q h a nayka munk-k'ip h wet, k h apa q h a a t qi
k h apa-skin mi t ayt uk k h ut-sil).

t ush-lima-iwa: yakwa nayka munk-k h anumakwst
uk t un ilap-leruban k h apa uk t un k h imt'a-leruban,
uput-k h apa-uput kakwa.

taxam

saxali k h apa x luyma-lima: yakwa nayka munk-
k'ip h wet-k'aw uk k h ut yaka saxali-uput.

saxali k h apa t ush-lima: yakwa nayka munk makwsti-
p'i t i t uk saxali-uput, kakwa pus munk q h a pus munk-
 t' i p uk q'wet t -lup.

kikweli-iwa: yakwa k h anawi-k h epit uk saxali-uput.

sinamakwst

k h apa x luyma-lima: yakwa nayka munk-
 t ush-k'ip h wet uk k h ut yaka kikweli-uput.

k h apa t ush-lima: alta k h anawi-k h epit uk
nayka leruban-kikweli-k h ut. dret t'ukti pus
nanich, wikna?

k^hapa uk iliʔi

Connor Graydon yaka munk-t'səm uk yaʔim

ixt man miʔayt. uk man, yaxka q'at uk iliʔi q'ha yaka miʔayt. yaka təmtəm miʔayt yakwa. uk tənəs-iliʔi, stik-iliʔi ukuk.

k^hanawi-k^hul, yaka chaku-kəmtəks manaqi-hayu k^hapa iliʔi pi k^hanawi-ikta uk miʔayt yakwa. uk ant'waʔ. uk tipsu. uk xələl-ikta.

makwst iləp-ʔush ant'waʔ nayka miʔayt. uskan-stik ʔaska. hayaaash ʔaska. hayu yaka wawa k^hapa ʔaska. yaka nanich ʔaska k^hanawi chxi-san k^hapa yaka pit-haws nanich-lapot. qisqis hihi pi mamuk kələkələ-haws k^hapa ʔaska. qisqis, ʔaska munk-ipsət taqwəla k^hapa ʔaska wəxt. yaka təmtəm dret t'ukti uk makwst ant'waʔ. hayu yaka q'at ʔaska.

uk man, dret sik-təmtəm yaka, q^hiwa k^həpit-ixt tənəs-man yaka, yaka mama pi papa, kəmtəks munk-q^hata ʔaska. wik-ʔush ʔaska q'at yaka. hayu q'əl-ikta pi masachi-t^haym chaku k^hapa yaka. hilu-nawikta-təmtəm nayka pi k^həltəs-ixt.

k^hanawi-san, yaka munk pus miʔayt k^həltəs pus uk san. wik yaka təmtəm t'uxəlq'a-saya k^hapa-aʔqi. xawqaʔ manaqi hayu k'was yaka, bət k^ha dret sik-təmtəm yaka.

anqati, yaka q'wəlan pus yaka wawa k^hapa ixt ant'waʔ, pi yaka munk-q'wəlan k^hapa k'wan-təmtəm, alaxti uk ant'waʔ, aʔqi yaka k'ilapay-wawa. wəxt, uk ant'waʔ, aʔqi yaka wawa yaka yaxal k^hapa yaka. alaxti yaka wawa yaʔim k^hapa yaka. ant'waʔ, aʔqi yaka wawa k^hapa yaka. pus mayka q'at uk iliʔi, uk iliʔi aʔqi q'at mayka, wəxt.

ixt-san, yaka təmtəm, “alaxti ʔush pus nayka munk ukuk. aʔqi nayka wawa-ʔaxayam ʔaska pi nayka wawa nayka yaxal. aʔqi nayka wawa pus ʔaska yaxal. aʔqi nayka wawa ʔaksta mayka?” t'ʔunas, alaxti aʔqi ʔaska wawa k^hapa nayka.”

so yaka munk ukuk. yaka wawa k^hapa ʔaska.

yaka ʔatwa k^hapa yaka ixt uskan-stik. yaka wawa-ʔaxayam uk ant'waʔ. yaka wawa ya yaxal k^hapa uk ant'waʔ. ya wawa, “dret nayka tiki mayka. ikta mayka yaxal? ʔaksta mayka? pus mayka tiki wawa k^hapa nayka, nayka munk-q'wəlan. masi-təmtəm nayka pus mayka. alta, k^həltəs nayka munk-q'wəlan.”

so yaka munk ukuk. yaka munk-q'wəlan.

yaka munk-q'wəlan, bət hilu-ikta yaka q'wəlan. bət, yaka təmtəm munk-k'aw-k'aw k^hanumakwst k^hapa uk ant'waʔ.

tumala, yaka ʔatwa ʔaxani pi yaka wawa-ʔaxayam uk ant'waʔ. pus lili yaka miʔayt k^hapa yaka. tumala-wəxt, yaka munk ukuk. pi tumala-wəxt. k^hapa ʔun san, uk ant'waʔ yaka wawa!

yaka wawa “nayka yaxal ‘k’həltəs pus uk san.” kakwa yaka munk pus k’hapa miłayt! uk ant’wał, kakapus yaka təmtəm ukuk! uk man, yaka təmtəm pus, t’łunas-q’hata, alaxti uk ant’wał, yaka munk-kəmtəks yaka munk ukuk.

uk man, yaka wawa “hayu masi” k’hapa ant’wał. pus lili, yaxka iskam-hol uk ant’wał pi yaka k’hilay. alta, yaka chaku-alim. alta uk ant’wał, yaka wawa “alta, nayka, mayka mama.” uk man, ayaq yaka təmtəm ya mama, yaka q’at pus yaxka. yaka q’at ya mama k’hənəx manaqi-hayu. chxi chaku-łush yaka təmtəm. wik k’həpit-ixt yaka alta. wik-k’was yaka alta. masi-təmtəm yaka.

ya mama, yaka wawa pus munk-miłayt yaka phik’w k’hapa yaka iłwəli.

so yaka munk ukuk. ya mama, ya wawa.

ya mama, yaka wawa, “ałqi nayka palach skukum-təmtəm pus yaka. ałqi nayka palach uk q’at wik nayka iskam. ałqi nayka munk-kəmtəks q’hata pus miłayt k’həltəs pus uk san. ałqi nayka munk-nanich yaka q’hata pus miłayt.” dret masi-təmtəm yaka.

alta ya mama, yaka wawa k’hapa uk man pus yaka łatwa k’hapa xluyma uskan-stik pi yaka wawa.

so yaka munk ukuk. ya wawa.

yaka łatwa k’hapa yaka xluyma uskan-stik. yaka wawa-łaxayam uk ant’wał. yaka wawa ya yaxal k’hapa uk ant’wał. ya wawa, “dret nayka tiki mayka. ikta mayka yaxal? łaksta mayka? pus mayka tiki wawa k’hapa nayka, nayka munk-q’wəlan. masi-təmtəm nayka pus mayka. alta, k’həltəs nayka munk-q’wəlan.”

so yaka munk ukuk. yaka munk-q’wəlan.

yaka ata. yaka munk-q’wəlan bət hilu-ikta yaka q’wəlan. bət tənəs-lili uk ant’wał, yaka wawa. yaka wawa k’hapa yaka pus yaka mitxwit k’hapá, wik-saya. yaka munk ukuk. yaka ata. hilu. yaka ata. k’ha hilu. yaka nanich k’hapa uk tipsu pi ant’wał k’hanawi-q’ha. wik yaka kəmtəks ixt ant’wał wik-saya k’hapa yaka. alta, yaka nanich kikwəli k’hapa ili?i. yaka nanich ixt łuk taqwəla. q’ha ukuk chaku? alaxti qisqis əbə puypuy lulu yakwa pi munk-t’łux ukuk.

alta, uk ant’wał, yaka wawa wəxt. yaka wawa “nayka yaxal ‘taqwəla-mama.” uk man, yaka chaku-nanich uk xluyma ant’wał, taqwəla-stik ukuk! taqwəla-stik, łaska miłayt k’hanawi-q’ha! uk taqwəla-stik, taqwəla-mama, yaka tənəs. taqwəla-mama, yaka q’at łaska pi yaka tiki pus łaska. masi-təmtəm yaka.

taqwəla-mama, yaka wawa pus munk-miłayt yaka phik’w k’hapa yaka iłwəli.

so yaka munk ukuk. taqwəla-mama, ya wawa.

taqwəla-mama, yaka wawa, “ałqi nayka munk-kəmtəks yaka k’hapa uk ili?i pi stik-ili?i pi tipsu pi xələl-ikta. ałqi

nayka munk-kəmtəks yaka q’hata k’hanawi nsayka k’aw k’hapa k’hanumakwst. ałqi nayka munk-nanich nayka ipsət-ikta. ałqi nayka wawa ya?im k’hapa yaka. ałqi nayka munk-kəmtəks yaka uk ili?i yaka lalang. ałqi nayka munk-kəmtəks yaka q’hata nsayka palach-k’ilapay. wik-q’hənchi k’həltəs-ixt yaka. ałqi nayka munk-nanich yaka q’hata pus miłayt.” dret masi-təmtəm yaka.

uk man, dret masi-təmtəm yaka pus yaka makwst mama pi łaska k’wan-wawa. wik k’həpit-ixt alta. yaka miłayt nawikta-təmtəm alta q’iwa k’hapa yaka makwst mama.

yaka makwst mama, yaka nanich łaska k’hanawi chxi-san k’hapa yaka pit-haws nanich-lapot. yaka wawa k’hapa łaska k’hanawi san. yaka təmtəm dret t’ukti łaska. yaka q’at łaska k’hapa yaka k’hanawi təmtəm. yaxka q’at uk ili?i q’ha yaka miłayt. yaka təmtəm miłayt k’hapa yakwa k’hapa yaka makwst mama.

Mewinzha wāasa wedi giizhigong....

© & TM Lucasfilm Ltd. All Rights Reserved | © 2020 Disney Ltd. All Rights Reserved

shawash-lalang huyhuy-wawa ʔatwa kʰapa nanich-sil yaʔim

Dave Prine yaka munk-t'səm. Dave Prine pi Lucasfilm ʔaska palach pʰikcha.

anqati miʔayt shawash-lalang kʰapa nanich-sil yaʔim, qʰeχchi t'ʔunas wik nawitka ukuk. lili aʔqi miʔayt manaqi hayu nanich-sil yaʔim kʰapa-uk miʔayt nawitka shawash-lalang: *Dances with Wolves* (Lakota), *Killers of the Flower Moon* (Osage), pi *First Cow* (chinuk-wawa!).

pi alta, tilixam munk-huyhuy wawa-leruban pus kʰanawi ixt nanich-yaʔim, kakwa pus munk kakupus xluyma lalang miʔayt, qʰeχchi wik nawitka kakwa (kʰapa bastən: *dub*): *Bambi* (Arapaho), *The Avengers* (Lakota), pi *Star Wars* (dine bizaad pi anishinaabe). qʰeχchi alta chaku manaqi hayu uk *dub*-shawash nanich-yaʔim, dreeet q'əl pus munk ʔush-wawa kakwa. nawitka kwansəm hayash-makuk pus munk kakwa.

pi kʰənəχ pus dala miʔayt, nawitka hayash q'əl-mamuk pus munk ʔush-wawa kakwa.

pus munk-dub *Star Wars* kʰapa anishinaabe kʰapa 2024, *Lucasfilm*, *Dakota Ojibway tribal council*, pi *Pixelogic* (mamuk-iliʔi qʰa pus munk-xluyma lalang) ʔaska chaku-kʰanumakwst pus munk kakwa. kakupus hayash xaxaʔ-mamuk ukuk. iləp, shawash-iliʔi wawa-tilixam pi ixt lalang-wawa dakta (uk dret ʔush kəmtəks *Star Wars*) ʔaska munk-huyhuy-wawa uk nanich-yaʔim pipa.

dret q'əl uk xiləməʔ, qʰiwa wik ayaq chaku anishinaabe huyhuy-wawa pus kʰanawi-ikta. iləp ʔaska munk-t'səm kʰanawi uk *Star Wars* nanich-yaʔim kʰapa bastən-wawa. alta ʔaska huyhuy

uk bastən-wawa nanich-yaʔim pipa kʰapa anishinaabe! wəχt tətši ʔaska munk-chaku hayu chxi tənəs-wawa kʰapa anishinaabe, kakwa pus huyhuy tənəs-wawa kakwa *hyperspace* pi *lightsaber*.

pi wəχt, uk huyhuy-wawa-tilixam tətši ʔaska munk-xluyma hayu huyhuy-wawa, kakwa pus lapush pi wawa munk-nanich wik-saya kʰanawi-kakwa. (*adaptation* ukuk kʰapa bastən.) ixt-ixt wik-saya xawqat-qʰata pus munk! ixt-ixt sitkum-ʔush ʔaska munk. kʰapa kʰanawi huyhuy-wawa-tilixam uk tiki, *Lucasfilm* ʔaska iskam kʰəpit uk iləp-ʔush. uk iləp-ʔush tilixam ʔaska nanich uk nanich-yaʔim pipa, pi ʔaska wawa ʔaska layn.

qʰənchi-liiili ʔaska munk kakwa! *Lucasfilm* ʔaska munk-ʔush-ʔush uk wawa kʰanumakwst kʰapa kʰanawi yaʔim-ʔq'up pi wawa-ʔq'up, kakwa pus munk kʰəpit ixt shawash-lalang nanich-yaʔim.

hayu mun əbə kʰul ʔaska hayu-mamuk uk mamuk. pi hayu tilixam ʔaska hayu-munk uk mamuk. pi alta kakwa, nsayka nanich manaqi hayu pi manaqi hayu (nawitka) shawash-lalang nanich-yaʔim pi nanich-lakʰaset. ʔush aʔqi nsayka nanich chinuk-wawa kʰapa nanich-sil yaʔim kaku *Star Wars*!

pʰikcha

saya wik-qʰink'iyam: ukuk hayash pipa *Disney* ʔaska mamuk pus mash kʰanawi qʰa

saxali yakwa: dave yaka munk-pʰikcha kʰapa nanich-lakʰaset

wik na kəmtəks nawitka q'hənchi iləp nayka nanich ukuk nanich-yaʔim, “tsiltsil hayash-saliks.” kwansəm ukuk miʔayt k'hapa na təmtəm. alaxti mayka kakwa nayka. wik ma kəmtəks pus iləp ma nanich-q'wəlan “ukuk *force* miʔayt mayka.” pi kwansəm ma kəmtəks *Darth Vader Luke* ya papa yaka, əbə *Jedi* ʔush ʔaska pi *Palpatine* masachi yaka. dret na tiki ukuk yaʔim, bət wik hayash-hayu kakwa ukuk. nawitka-iliʔi wik kakwa ukuk. hayu ikta nsayka munk wik kakwa uk *force*, k'həltəs k'hīyəp əbə t'wəx. nsayka miʔayt k'hapa katsaq ʔush pi masachi. ixt-ixt na tiki pus nsayka miʔayt kakwa tsiltsil hayash-saliks.

mayka təmtəm kakwa nayka? alta nsayka t'uʔan chxi tsiltsil hayash-saliks yaʔim pus hayash tilixam. ʔaska munk-nim ‘*Andor*,’ pi alaxti iləp-ʔush yaʔim pus anqati anqati pi saya saya.

na wawa “pus hayash tilixam” q'hiwa ukuk yaʔim t'uʔan hayu q'əl-təmtəm. wik na tiki munk-masachi uk yaʔim. k'həpit na wawa ukuk yaʔim miʔayt chxi iləp yaʔim-sil pi chxi ‘*Rogue One*.’ ‘*Andor*’ yaʔim pus *Cassian Andor* yaʔim-tilixam pus *Rogue One*, pi tilixam ʔaksta wik nsa kəmtəks k'hapa xluyma yaʔim. k'hənanawi tilixam ʔaska yeʔlan *Luke*, *Leia*, pi *Han*, *Andor* wawa “ʔaksta ukuk tilixam?” “q'ha ʔas chaku?” pi “pus-ikta ʔaska saliks?”

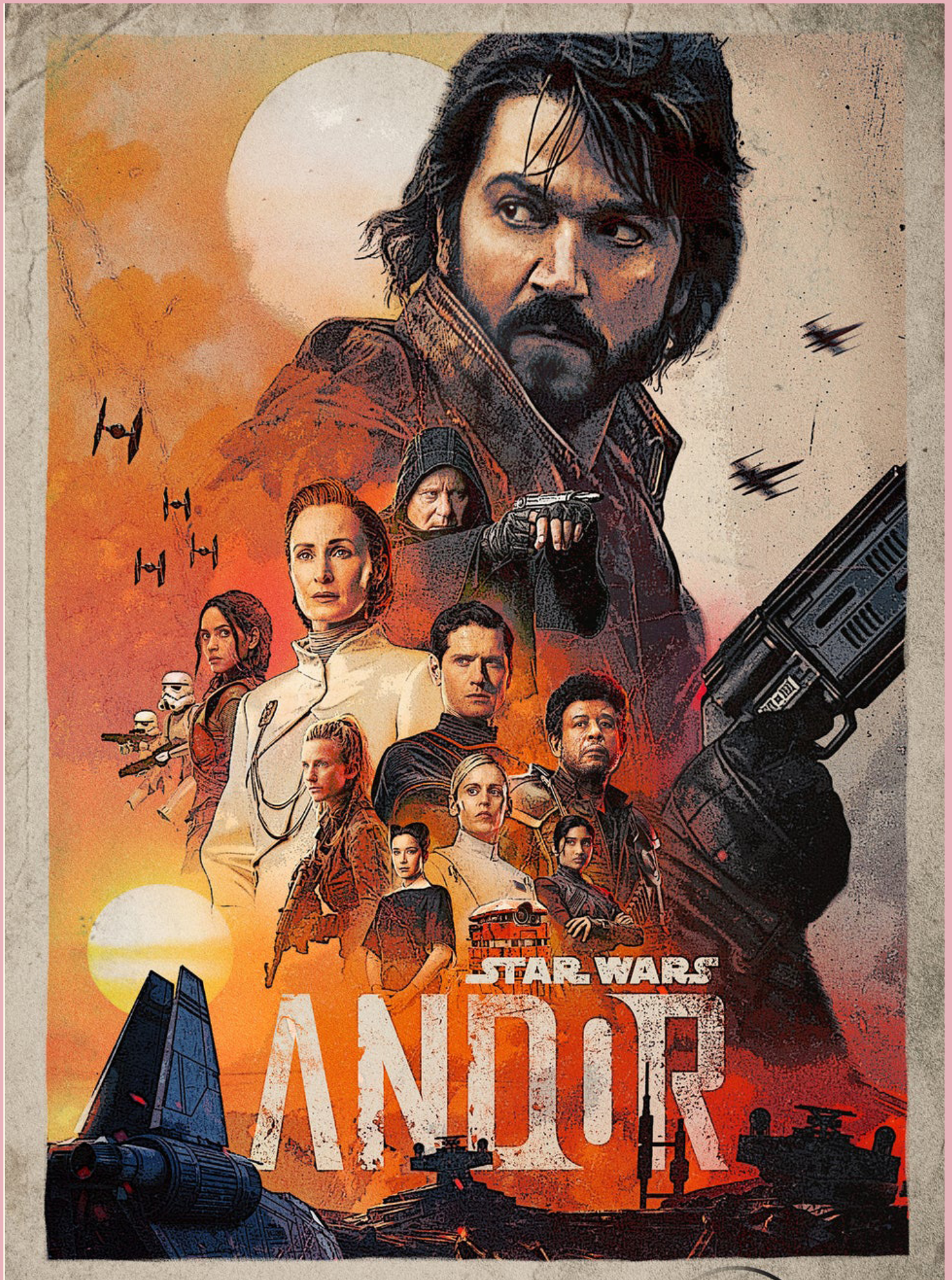
nsa kəmtəks ʔas t'uʔan hayu xluyma q'əl-təmtəm pus saliks. ixt-ixt yaʔim-tilixam ʔas saliks pus k'ilapay-palach. xluyma tilixam ʔas saliks pus munk-ʔush tayi-la, pi xluyma tilixam ʔas kəmtəks xawqaʔ pus munk-ʔush tayi-la. k'həpit ʔush ʔas kakshət pi munk chxi tayi-la. hayu yaʔim-tilixam ʔaska munk-miməlust k'hənanawi ʔaksta ʔas hayu-mitwixt iləp ʔaska ubut. pi nsa tiki ʔaska munk kakwa! ‘*Andor*’ wik kakwa ul tsiltsil hayash-saliks ukuk. wik ayaq nsa wawa “ʔaksta ʔush pi ʔaksta masachi?” *Andor* yaʔim pus hayash-hayu kakwa tilixam, kakwa tilixam k'hapa nawitka-iliʔi.

wik ʔush msayka kəmtəks “*Andor* k'həpit munk-t'hil-təmtəm pi sik-təmtəm ukuk.” *Andor* dret t'ukti yaʔim. ʔush-nanich ukuk pi uk t'səm wik-saya hilu-t'sipi. hayu yaʔim-tilixam ʔas wawa iləp-ʔush wawa ikta msayka munk-q'wəlan k'hapa tsiltsil hayash-saliks. wəxt ixt yaʔim-tilixam t'wəx-xumxum-tilixam yaka ʔaksta ya k'aw'kaw-wawa. *b2emo* yaka yaʔal pi pus ma nanich yaka ma təmtəm chaku-hayash pi ma k'hilay-k'hilay. dret na tiki ukuk tənəs t'wəx-xumxum-tilixam.

dret na tiki ukuk yaʔim. k'hənanawi yaʔim k'hapa tsiltsil hayash-saliks chaku-ʔush q'hiwa ‘*Andor*.’ dret na tiki ayaq mayka nanich ukuk wik-lili. pi kakwa *andor* wawa, “k'uyʔ munk saliks pus wik-k'aw-təmtəm.”

Andor: ikta *Paul* yaka təmtəm

Paul Arzt yaka munk-t'səm

paya t'łił-tsəqw

t harper yaka munk-t'səm

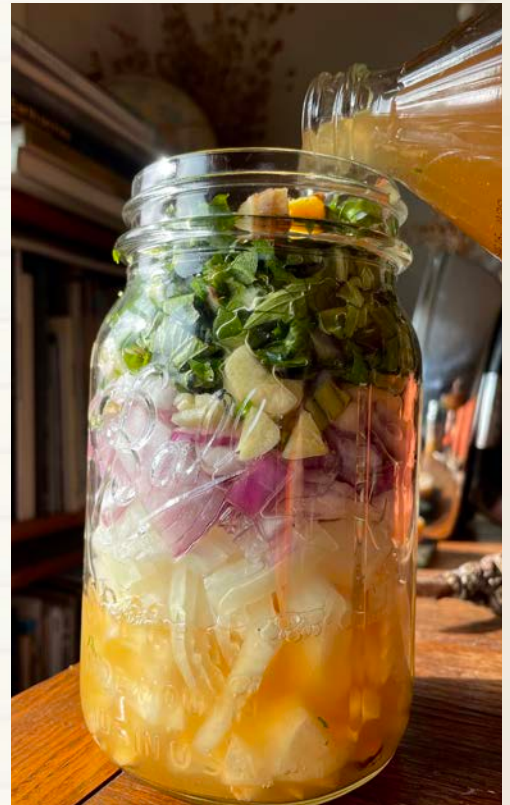
q^hata pus munk-k^huk mək^hmək k^hapa Rosemary Gladstar

ikta pus iskam

- ixt lisayu, munk-tunus-tunus
- stuxtkin hayash łq'up həm-lisayu, munk-tunus-tunus
- ixt letowa-t'anəm chxi paya-tipsu lalasin, munk-tunus-tunus
- ixt letowa-t'anəm paya-lalasin, munk-tunus-tunus
- ixt tunus paya-p^hepa, munk-tunus-tunus
- ixt uskan chxi limulo pchiḡ kakwa lideynt əbə parsley əbə watercress, munk-tunus-tunus
- ixt sitkum-k^hapa-lakit k^hapa ixt k^hanawi-uskan (1/4 cup) lipom t'łił-tsəqw k^hapa-mama-kakwa
- hayash k'ilxchu-uskan, q^ha miłayt klis-skin iḡpuy-siyapuł saḡali

ikta pus munk

1. munk-miłayt tipsu k^hapa dret k^hlin uskan.
2. dret munk-iḡpuy tipsu k^hapa t'łił-tsəqw.
3. munk-miłayt pit-saḡali-sil pi dret munk-ḡələl. munk-miłayt łun əbə lakit santi alta munk-łaq tipsu pi munk-waḡ.
4. munk k^hapa tipsu-mək^hmək əbə pus ma təmtəm chaku-sik.
5. łush-pus munk k^hapa klis-skin iḡpuy-siyapuł, wik chik^həmin. pus t'łił-tsəqw pi chik^həmin miłayt lili k^hanumakwst, t'łił-tsəqw munk-kakshət chik^həmin. ukuk munk łxwap k^hapa chik^həmin.

Georgie yaka shirazi

Connor Graydon yaka munk-t'səm

Georgie, nayka k^hamuksh, yaka shirazi tipsu-mək^hmək

ikta pus iskam

- 4 *persian* stakin-tipsu əbə 1 *bastən* stakin-tipsu, munk-tunus-tunus (dreeeeet tunus k^hanawi-ikta!)
- 3 *roma* c'hapa, munk-łaq tipsu-təmtəm pi katsaq k^hapa c'hapa pi munk-tunus-tunus
- ¼ - ½ uskan munk-tunus-tunus p^hil əbə lik^hrem lisayu
- ½ tipsu-p^hep^ha, munk-tunus-tunus, pus mayka tiki ukuk.
- 1 pchix lisayu, munk-łq'up-tq'up, sitkum-tənəs ukuk pus yaka tiki.
- 2 – 3 latam spun k^hanawi-ikta: parsley pi cilantro pi dill. k^hanawi wik-spu?uq ukuk.
- 1 latam spun tilay q^həstəkw əbə ½ uskan wik-spu?uq q^həstəkw, munk-tq'up-tq'up.
- tsəqw k^hapa 1 pchix t'łit-lipom
- tsəqw k^hapa ½ t'łit-lipom
- solt pi munk-t'łimin ł'i?il-p^hep^ha

ikta pus munk

1. munk-miłayt c'hapa, stakin-tipsu, k^hanawi lisayu, pi tipsu-p^hep^ha.
2. k^hapa hayash uskan. alta munk-k^hanumakwst *parsley, cilantro, dill* pi *mint* pi munk k^hanawi-k^hanumakwst.
3. munk-k^hanumakwst tsəqw k^hapa t'łit-lipom pi pchix t'łit-lipom. munk k^hanawi-k^hanumakwst wəxt.
4. munk-k^hanumakwst solt pi munk-t'łimin ł'i?il-p^hep^ha pus kakwa mayka tiki.
5. munk-ipsət pi munk-k^hul k^hapa k^hul-lak^haset pus łun-tałlam t^hikt^hik.

Wilson (Chupi) Bobb (1891-1985)

“*Chup Henli*” Zenk yaka munk-t’səm

Wilson (chup^{hi}) Bobb ya chaku-tilixam k^hapa shawash-ili?i k^hapa 1891.

(kakwa wawa uk pipa uk ya tilixam łas palach k^hapa ya miməlust-lamesh: *Wilson Stephen Bobb*, Jan. 2, 1891—Oct. 14, 1985.)

k^hapá k^hapa shawash-ili?i ya chaku-hayash, pi k^hapá ya miłayt wik-saya k^hanawi ya k^hul.

pus ulman yaka ya miłayt k^hapa *Yakama* (yák^hmu) shawash-ili?i, wik-saya k^hapa uk t^hawn *White Swan*.

wel, k^hapá nayka (chup henli) na łatwa-nanich yaka, 1980-83.

na munk kakwa, pus uk Hudson ats łas wawa nayka, “uk ulman tilixam *Wilson Bobb*, dret ya łush kəmtəks chinuk-wawa, q^hiwa *Wacheno* (wac^hinu) tilixam yaka, pi pus tənas yaka łaska uk *Wacheno* tilixam hayu-hayu łas hayu-wawa chinuk-wawa.” (uk yałal *Wacheno*, ixt uk shawash-ili?i hayash tilixam-yałal ukuk, kakwa uk *Riggs* pi *Mercier* pi *Hudson* pi *Holmes* yałal, pi kakwa ixt-ixt wəxt.)

wel, nawitka hayu-hayu uk ulman *Wilson* ya chinuk-wawa na iskam k^hapa na wawa-leruban-mashin, pi kakwa wəxt hayu-hayu ya bastən-wawa.

Wilson dret łush ya kəmtəks-wawa chinuk-wawa.

ya wawa,

(k^hapa bastən:) *that was my first language*;
(k^hapa chinuk:) “na chaku-hayash hayu-wawa chinuk-wawa.”

ya tilixam (kakwa ya tənas pi ya k^hwi?im) łas munk-nim yaka “chup^{hi}” (k^hapa bastən-t’səm: *Chupi*).

ukuk ya k^həltəs-yałal, k^hapa chinuk pi wəxt k^hapa bastən.

chup^{hi} ya chup (ya mama ya papa) t^hwalati-tilixam yaka.

at’wén əbə *Antoine Metzgar* ya yałal.

t’łunas-q^ha-iwa chaku uk at’wen/*Antoine* yałal (pus *Antoine* iləp, ałqi pus munk at’wen; pus at’wen iləp, ałqi pus munk *Antoine*) wik nsa kəmtəks alta.

pi kakwa chup^{hi}, kakwa wəxt uk **yałka** chup:

ya t’u?an chinuk-wawa k^həltəs-yałal.
“t’amulch” uk ya k^həltəs-yałal.

pi t’łunas-q^ha chaku uk k^həltəs-yałal, wik nsa kəmtəks alta.

at’wen ya łatwa k^hapa shawash-ili?i k^hanumakwst k^hapa ya t^hwalati tilixam, pus chxi łas q’u? k^hapá.

iləp pus łas q’u?, at’wen ya chaku-k’aw k^hapa maliyash k^hapa ixt łəkətət-łuchmən.

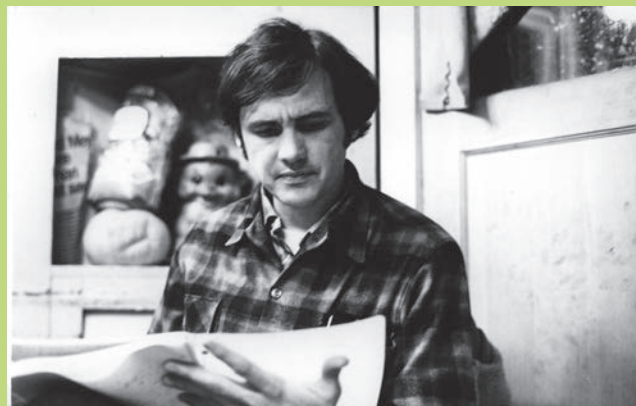
lili alta łas t’łap łuchmən-tənas, uk łas munk-yałal *Lucinda*.
chup^{hi} ya mama ukuk.

chup^{hi} ya papa t’ilimuksh-tilixam yaka, *Levi Bobb* ya yałal.

ya chaku k^hapa saltsəqw-ili?i uk nim “nachísni” (k^hapa bastən: *Salmon River*).

tətsi ya kuri saya k^hapa uk ili?i, q^hiwa ya chaku-shoḡ-shoḡ k^hapa hayash saliks-q^hata k^hapá.

yakwa chup^{hi} ya wawa k^hapa chinuk, q^hata chaku uk hayash saliks-q^hata:

“uk na papa ya chaku, ya chaku.
alta uk bastən ya munk-miməlust uk ya aw.
alta ya ʔatwa kʰapa-haws.
ya iskam uk ya karapʰin.
alta ya munk-miməlust uk bastən.
alta ya ʔatwa kʰapa *Grand Ronde*.”

qʰənchi mashachi uk bastən-man, uk bastən la-tilixam
kakupus ʔas təmtəm,

“o kʰəltəs! kʰəltəs ʔush-kákwa!
wik-ikta pus nsa tiki munk!”

pi kakwa, ya papa kʰəltəs ya ʔatwa-miʔayt kʰapa
shawash-iliʔi.

pi kʰapá ya malyi chupʰi ya mama, *Lucinda*.

chupʰi wik ya ʔush kəmtəks ya papa, qʰiwa tənəs-tilixam
yaka pus ya papa chaku-hilu.

lili alta ya mama ya iskam ʔluyma man, ʔakʰamas tayi-man
ya tənəs ukuk, ya yaʔal *John Wacheno*.

chupʰi ya “iskam-papa” ukuk.

wel, uk *Wacheno* tilixam wik kwansəm ʔas ʔush miʔayt.

lam-tsəqw (*whiskey*) dret munk-qʰata hayu ʔaska.

chupʰi ya kəmtəks-kʰapa-anqati, qʰata ixt-ixt uk shawash-
iliʔi lamiyay ʔas munk-ʔaxayam yaka, pus tənəs-man yaka.

kakwa ʔas wawa yaka kʰapa chinuk, pus ʔas nanich yaka:

“**aláxti** aʔqi qʰa-san ma chaku-saxali.”

kakwa ʔas munk-ʔax ʔas təmtəm, kakwa pus wawa:

aʔqi-pus hayash mayka, hayash ʔush tilixam aʔqi
mayka, qʰəxchi dret qʰata mayka alta (*alaxti* pus
finally, wik pus *maybe*).

wel, yaʔka uk chupʰi, ya munk-təmtəm pus munk manaqi
ʔush pi ya tilixam.

kakwa hayu silets pi chachalu shawash-iliʔi man-tilixam,
kakwa wəxt yaʔka.

ya ʔatwa munk uk iskam-antʰwaʔ qʰəl-mamuk kʰapa
stik-iliʔi.

pi kʰapa-ukuk kwansəm ya kəmtəks tuluʔ-tala, pi
nawitka wik-qʰənchi ʔaxayam yaka.

pus man yaka kʰanawi shawash-iliʔi tilixam ʔas hayash
kimtəks yaka.

kʰapa 40s/50s ʔas munk-yaʔan yaka uk ʔas wawa-haws
iləp-tayi (*Council Chairman*).

bət kʰapa 1954, chaku uk la pus munk-chxəp silets pi
chachalu shawash-iliʔi.

chupʰi ya tʰuʔan yaʔka ya iliʔi kʰapa chachalu pi wəxt
ya tʰuʔan iliʔi kʰapa yákʰmu (kʰapa bastən: *Yakama*)
shawash-iliʔi.

qʰiwa sitkum-ʔəkətət yaka mama, pi kakwa wəxt
yaʔka.

alta pus ya chaku-ul ya ʔatwa-miʔayt kʰapa uk ya yakʰmu
iliʔi.

kʰapá miʔayt bastən tayi-iliʔi yeʔlan-tala pi yeʔlan-
tilixam pus munk-yeʔlan ulman shawash tilixam.

hilu uk yeʔlan kʰapa chachalu shawash-iliʔi
alta.

pi kʰapá kʰapa yakʰmu shawash-iliʔi (wik-saya uk
tʰawn *White Swan*), nayka (chup henli) na ʔatwa-
nanich yaka pus iskam hayu yaka wawa kʰapa
wawa-leruban.

phikcha:
saxali wik-qʰinkʰiyam: *Wilson Bobb* pus ulman yaka

kikwəli wik-qʰinkʰiyam: chxi-man (wik “chup”) yaʔka uk
henli, kʰapa shawash-iliʔi, alaxti 1983

saxali yakwa: *Wilson* pi *Lena Bobb* pi ʔaska kwiʔim *Steve Bobb*

ixt-ixt yakwa: *Wilson Bobb* (katsaq) kʰanumakwst kʰapa tənəs-
hayu uk ya ʔqʰup-stik kuri-shiksh.

nayka chaku-kəmtəks chinuk wawa q'hiwa nayka tiki ukuk lalang. wəxt nayka tiki chaku-kəmtəks q'ata
chinuk tilixam pi xluyma tilixam tās miṭayt pi təmtəm. k'hapa chinuk skul, nsayka chaku-kəmtəks
hayuuu ikta, kakwa ikanum, haws, mək'hək, xələl-ikta, pi tipsu. alta ayaq nsayka wawa tənəs chinuk
k'hapa hayu ikta. dlet masi-təmtəm nayka k'hapa nsayka munk-kəmtəks-tilixam, diane! -frankie kim

nayka chaku-kəmtəks chinuk-wawa q'hiwa kwansəm na tiki
chaku-kəmtəks xluyma lalang. pi na tiki wawa uk-ili?i pi
shawash-tilixam taska lalang. ukuk ili?i nayka hom. bishop f

nayka tiki ukuk chinuk-wawa lalang q'hiwa uk lalang ukuk hayu-hihi k'hapa wawa. wəxt
nayka təmtəm ukuk tush k'hapa wawa uk lalang uk iləp-anqati tillixam taska wawa. alta
nayka kəmtəks manaqi k'hapa nayka kəmtəks chxi. - Carol Long

na chaku-kəmtəks chinuk-wawa pus chaku-kəmtəks k'hapa uk shawash-tilixam
k'hapa uk ili?i nayka miṭayt. pus na chaku-kəmtəks ixt lalang k'hapa uk ili?i k'hapa
na miṭayt. pus na wawa k'hapa kələkələ, ant'hwaṭ, pi xələl-ikta k'hapa ixt lalang
k'hapa uk ili?i.- t harper

nayka tiki kəmtəks chinuk wawa pus munk-kiməks nayka anqati-tilixam. nayka tiki
kəmtəks chinuk wawa pus nayka munk-kəmtəks nayka tənəs. nayka tiki kəmtəks chinuk
wawa pus nayka munk-kəmtəks nayka shawash tilixam. ashley h

nayka tiki munk-tush nayka chinuk wawa. nayka chaku-kəmtəks chinuk wawa
alaxti makwst-k'hul nayka ixt-ixt k'hapa bastən wawa. wik na wawa hayu k'hapa
anqati lili pi wik na tush-wawa. - Sophia Morning-Star

nayka tiki chaku-kəmtəks chinuk wawa q'hiwa nayka
miṭayt k'hapa ili?i. nayka tiki nanich pi wawa tush
k'hapa tilixam təksta miṭayt k'hapa ukuk ili?i pus
kwansəm. -francis meetze

pus-ikta n

chaku-kə

chinuk-w

chinuk-skul ixt p
taska k'ilapay

-malia blanchard

chuk-wawa q'iwa na tiki chaku-tilixam pi ukuk-ili?i. pus tush-kimtaks uk kimtaks wəxt. -angela whorff

yakwa, manaqi tush alta! masi! na q'at q'ata hayu lalang miṭayt k'anumakwst k'hapa chinuk wawa (pi hayu ya?im, pi hayu tilixam). kakwa, ixt tənəs-wawa t'u?an hayu ixta pus munk-kimtaks nsayka. na tiki kimtaks taksta uk lulu ukuk lalang anqati pi alta. -llew whipps

na chaku-kimtaks chinuk-wawa q'iwa na chaku k'hapa p'ottən bət anqati wik na kəmtəks ixt lalang pus yakwa. ixt san na kəmtəks, "q'ata na kəmtəks əbə kimtəks uk ili?i pi ukuk tilixam taksta chaku yakwa pus wik na kəmtəks kəbit ixt tənəs-wawa chaku yakwa?"" pi alta na tiki munk-yə?lan chinuk-wawa miṭayt yakwa kwansəm. - Paul Arzt

nayka tiki chaku-kəmtəks chxi ixta. tush nayka təmtəm nsayka ye?lan ukuk lalang miṭayt-win.- Amy Seely

k'anumakwst nsa nanich pi wawa hayu xluyma ya?im! kakwa dret na tiki chaku-kəmtəks chinuk-wawa. - Jane Haas

uk ili?i miṭayt k'hapa na təmtəm. nayka hom ukuk. na tiki chaku-kəmtəks tilixam taksta taksta iləp nayka chaku-kəmtəks chinuk wawa k'hapa nayka. nayka tiki kəmtəks chxi lalang kakwa nayka anqati-tilixam wawa bət alta nayka xiləmət k'hapa shawash ili?i kikwəli iləp-skul pus tən k'ul pi alta nayka chaku-kəmtəks chinuk wawa k'hapa munk kəmtəks-tilixam pus tənəs-tilixam lakit pi qwinəm k'ul. - Susan Sabey

nayka munk q'iwa na tiki (pus) kəmtəks tilixam. na tiki (pus) tush-kəmtəks taksta, k'anawi tilixam. wəxt na tiki chaku-kəmtəks pi miṭayt tush. -sagegrace mckenzie

pi makwst
y-wawa

wik-sayá k'hapa nay anqati tilixam.
nayka chaku-kəmtəks chinuk wawa pus miṭayt

q^hata pus munk-t'səm?

dret-łush wam-ili?i san chaku yakwa. nawitka k^hanawi inəp^hu dret
łush-təmtəm łaska, kakwa uk an^hiyet!

o, bət makwst xluyma an^hiyet miłayt yakwa. ixt an^hiyet, hilu-yaqsu yaka.
bət uk xluyma an^hiyet, yaka miłayt yaqsu.

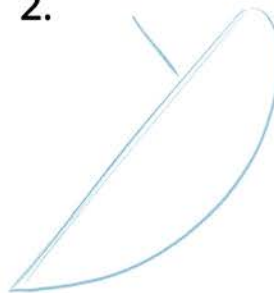
ikta an^hiyet manaqi łush-təmtəm pus wam-ili?i? alaxti pus nsayka
munk-t'səm łaska, nsa chaku-kəmtəks ukuk!

1.

pus ukuk an^hiyet, munk-t'səm makwst
yulqat-t'səm, kakwa uk "y."

2.

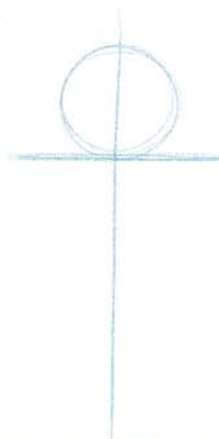
alta munk-t'səm ixt upt'ik^hi
yulqat-t'səm.

1.

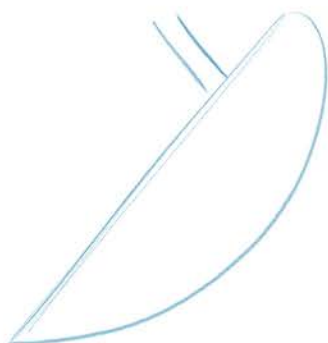
pus ukuk an^hiyet, munk-t'səm
makwst yulqat-t'səm, kakwa uk "t."

2.

alta munk-t'səm ixt k'uyk'uy saxali
k^hapa uk yulqat-t'səm.

3.

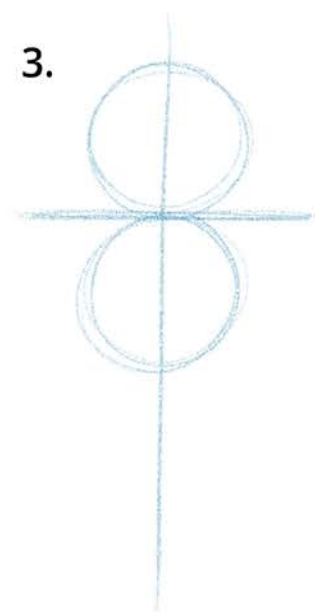
munk-t'səm ixt yuŋqat-t'səm ixt-ixt
kʰapa uk yutskat yuŋqat-t'səm.

4.

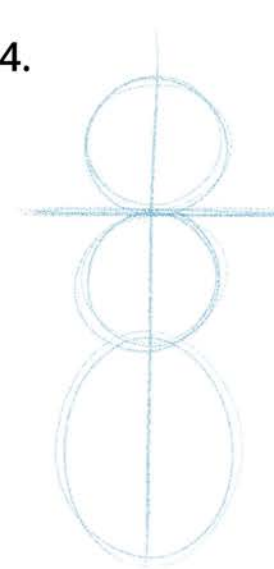
saxali kʰapa ukuk, munk-t'səm yaka
təmtəm.

3.

wəxt munk-t'səm ixt k'uyk'uy
kikwəli kʰapa uk ɣluyma k'uyk'uy.

4.

alta munk-t'səm ixt yuŋqat
k'uyk'uy kikwəli kʰapa uk makwst
ɣluyma k'uyk'uy.

5.

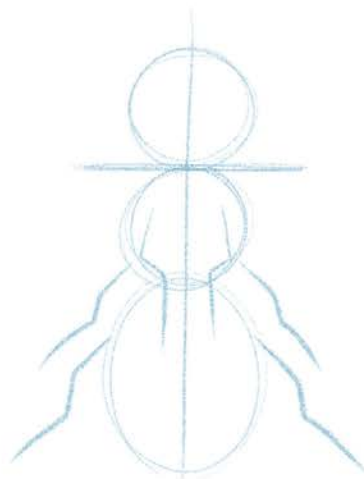
alta munk-t'səm yaka latet, kakwa
upt'ik^{hi} ɬun-ubut t'səm.

6.

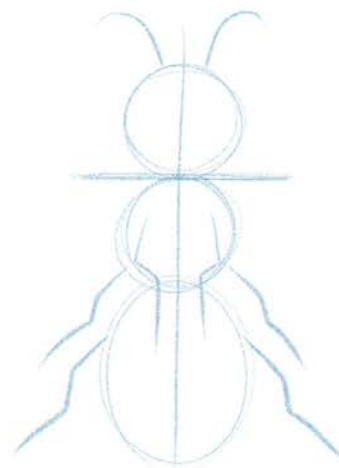
munk-t'səm taɣam yuɬqat-t'səm
pus yaka t^{hi}yaɰwit.

5.

munk-t'səm taɣam yuɬqat-t'səm
pus yaka t^{hi}yaɰwit.

6.

alta munk-t'səm makwst upt'ik^{hi}
yuɬqat-t'səm saɣali k^hapa ya latet.

7.

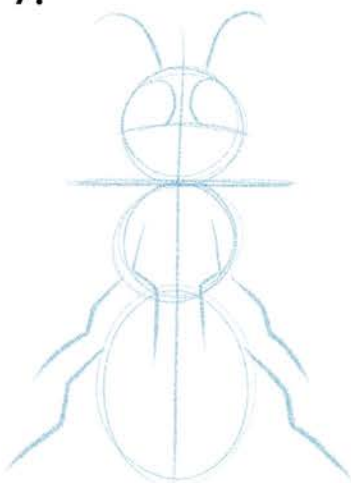
munk-t'səm makwst upt'likhi
yutqat-t'səm saxali k'hapa ya latet.

8.

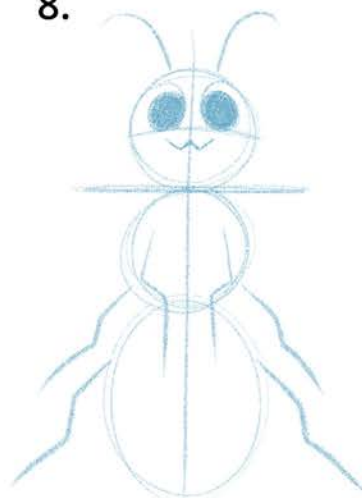
munk-t'səm makwst sitkum
k'uyk'uy pus ya siyaxus, alta munk-t'səm
makwst yutqat-t'səm k'hapa ya siyaxus.

7.

munk-t'səm makwst sitkum k'uyk'uy
pus ya siyaxus.

8.

alta munk-t'səm makwst tunus
k'uyk'uy k'hapa ya siyaxus.
munk-pheynt-phat ukuk. wəxt
munk-t'səm ya lapush.

9.

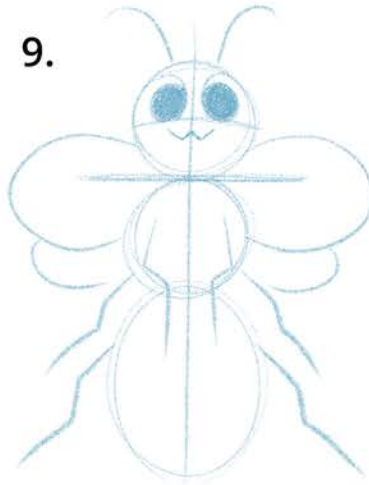
munk-t'səm makwst tunus k'uyk'uy
k'hapa ya siyaxus. munk-ph'eynt-phat
ukuk. wəxt munk-t'səm ixt
yulqat-t'səm pus ya lapush.

10.

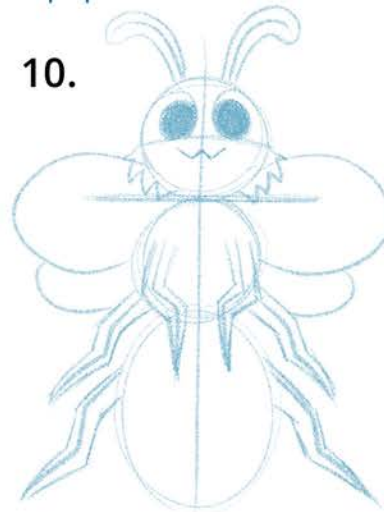
munk-t'səm lakit hayash upt'ikhi
yulqat-t'səm pus ya tipi?. munk-t'səm
makwst yulqat-t'səm k'hapa uk makwst
iləp tipi?.

9.

munk-t'səm lakit tunus upt'ikhi
yulqat-t'səm pus ya tipi?.

10.

alta munk k'hanumakwst ilwəli k'hapa ya
thiya?wit, wəxt k'hapa uk yulqat-t'səm
saxali k'hapa ya latet. wəxt munk
k'hanumakwst yaqsu k'hapa ya
kikwəli-siyaxus skin.

11.

munk kʰanumakwst iʔwəli kʰapa ya
tʰiyaʔwit, wəxt kʰapa uk yuʔqat-tʰsəm
saʒali kʰapa ya latet. munk-hilu-tʰsəm
kʰanawi uk munk-yeʔlan yuʔqat-tʰsəm.

12.

alta munk-pʰeynt-pʰaʔ ya təmtəm,
wəxt kʰanawi uk tʰukti-tʰsəm kʰapa
ya iʔwəli. kakwa kʰanawi kʰəpit!

11.

munk-hilu-tʰsəm hayu uk munk-yeʔlan
yuʔqat-tʰsəm.

12.

alta munk kʰanumakwst kʰanawi ya
iʔwəli. wəxt munk-pʰeynt-pʰaʔ kʰanawi
ya tʰukti-tʰsəm, pi munk-hilu-tʰsəm
kʰanawi uk munk-yeʔlan yuʔqat-tʰsəm.
kakwa kʰanawi kʰəpit!

Silas Bryant Smith

uk iləp shawash la-ḡiləməṭ tilixam kʰapa Oregon

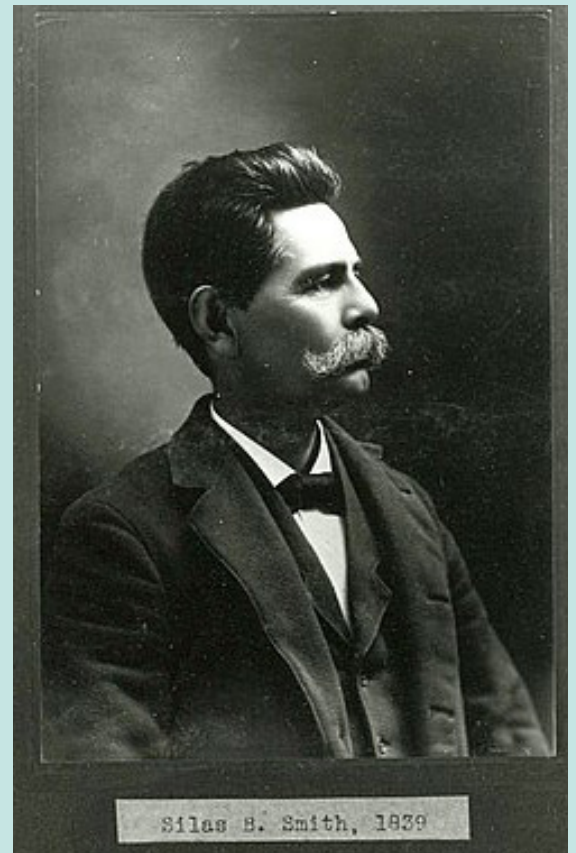
Amy Seely yaka munk-t'səm

Silas Bryant Smith yaka chaku-tilixam kʰapa 1839. yaka mama ṭat'səp (*Clatsop*) yaka, Celiast ya yaxaḷ (pi kʰimt'a-maliyash: *Helen Smith*). Celiast yaka papa yaka yaxaḷ *Coboway*, ṭat'səp tayi-man, yaka. *Coboway* ya munk-yeṭlan *Lewis* pi *Clark* kʰapa uk ṭaska q'əlaḡ-haws (*Fort Clatsop*), uk kʰul-iliṭi 1805-1806.

Silas Bryant Smith, yaka papa bastən yaka, *Solomon Smith* ya yaxaḷ. yaka chaku-tilixam kʰapa *New Hampshire*. ya ṭatwa kʰapa ul chinuk-iliṭi (*Greater Lower Columbia*) kʰapa 1832. uk tayi man, *John McLoughlin* ya yaxaḷ, yaka munk-pʰey *Solomon Smith* pus munk-kəmtəks tilixam kʰapa chxi-skul kʰapa *skichutxwa* (*Fort Vancouver*). yawa, yaka chaku-miṭayt pi malyi *Celiast*.

Solomon pi *Celiast* ṭaska t'ṭap sinamakwst tənəs. lakit ṭaska chaku-hayash, *Silas*, *Josephine*, *Agnes*, pi *Charlotte*.

iləp, *Silas Smith* yaka ṭatwa-skul kʰapa *Clatsop Plains* skul. lili alta yaka ṭatwa kʰapa gitəp-san bastən-iliṭi. yawa, chaku-kəmtəks-tilixam yaka kʰapa la, pi lili alta yaka chaku-la-tilixam. yaka chaku-miṭayt kʰapa *New Hampshire*. kʰapá yaka malyi ixt ṭuchmən, *Mary Swain* ya yaxaḷ. lili alta kʰanumakwst ṭaska ṭas chaku-miṭayt kʰapa uk tʰawn *Astoria*. qʰənchi yaka iskam yaka *Oregon State Bar* pipa kʰapa 1876, yaka chaku uk iləp shawash la-tilixam kʰapa *Oregon* tayi-iliṭi. hayu yaka hayu-saliks kʰanumakwst kʰapa bastən tayi-iliṭi tayi-tilixam, kakwa pus munk-dret kʰapa-la shawash tilixam. yaka munk kakwa, qʰiwa uk chxi-q'uṭ bastən tilixam dret ṭaska munk-kikwəli shawash tilixam.

pi wik kʰəltəs la-tilixam yaka. *Silas Smith* yaka munk-t'səm yaṭim-pipa pus munk-kəmtəks qʰata anqati miṭayt shawash-tilixam. ya chaku uk iləp shawash kuri-shiksh kʰapa *Oregon Historical Society* kʰapa 1899. yaka munk-t'səm kʰapa saltseqw shawash-tilixam pi ṭaska kəmtəks-mamuk pi anqati-yaṭim. pi yaka munk-yeṭlan tilixam uk tiki t'ṭap *Lewis* pi *Clark* ṭaska ul q'əlaḡ-haws *Fort Clatsop*.

Silas Bryant Smith yaka chaku-hilu kʰapa tilay-sik kʰapa *Astoria* kʰapa 1902. kakwa wawa uk *Oregonian* chxi-wawa pʰipa: “one of the most prominent men in *Clatsop County*.” yaka tilixam kʰa ṭaska miṭayt yawa alta.

uk dret ulu itsxut

*Matthias Preston yaka munk-t'səm
uk p^hikcha yaʔim*

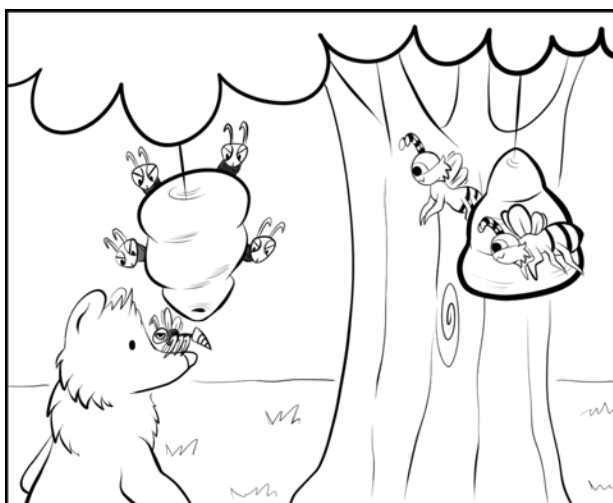
"dret-ulu nayka..."

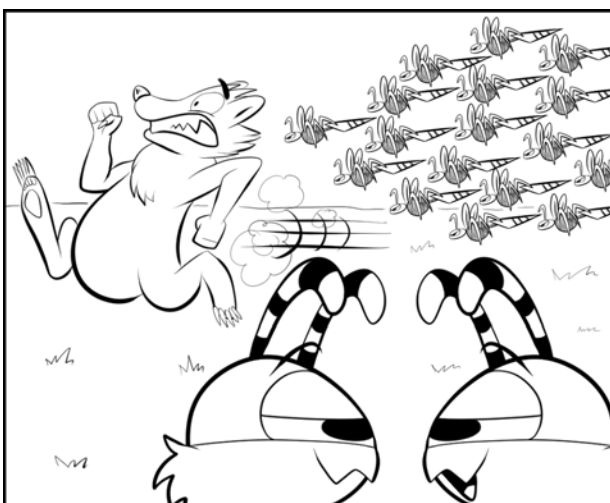
**"ayaq mayka palach nayka
ant^hiyet-məlasis?"**

"ʔaksta mayka?!"

**"o, tat^hi ʔaska uk ant^hiyet
nayka tiki..."**

**"wel, wik nayka tiki palach
yaka ant^hiyet-məlasis."**

łatwa k^hapa lip^hyi k^hapa tipsu-ili?i k^hapa Wasco pi Wishram ili?i

t harper yaka munk-t'səm pi munk-p^hikcha

hayash imał pi nifti yangint

pus łun mun chaku, nayka tiki łatwa-nanich tipsu-ili?i k^hapa Wasco pi Wishram ili?i. ixt tintin nayka łatwa k^hapa paya-t'sikt'sik łax-san-iwa ixt-ixt ukuk hayash imał. manaqi saya pi ukuk hayash "walls" k^hapa ston pi hayash təmwata, ukuk ili?i chaku thilay, pi ukuk tipsu pi ant'wał łaska chaku xluyma. lakum-stik chaku k'awk'awiq lakum-stik pi k'anawi-stik. k'anawi-stik ili?i ukuk.

27 makwst mun: iləp nayka wawa łaxayam k^hapa tənəs-tsəqw pi ixt ul k'anawi-stik. uk san nayka t'łap *grass widow* (tipsu-yapłq^haw) (*Olsynium douglasii*), *lomatium piperii* (mámín: sahaptin) pi *lomatium columbianum* tatis. wəxt na t'łap *crocidium multicaule* tatis

tipsu-yapłq^haw

glacier lily, *erythronium grandifolium*

(gold star: bastən-wawa) (p^hil-chik^həmin tsiltsil) (papc'ilaw: sahaptin) pi *fritillaria pudica* (pudica = tənəs-k'was) (yellow bells: bastən-wawa) (síkni: sahaptin) k'awk'awik stun-yaqsu munk-ipsət *basalt* ston-tilixam. wəxt na nanich uk iləp həm-latet k^hapa uk k^hul. lakamas.

26 łun mun: uk san nayka t'łap *erythronium grandifolium* (glacier lily: bastən-wawa) tatis ixt hayash k'awk'awiq 'lily'. hayu tunus p^heynt *moths* iskam-iskam łaska pulali. wəxt tayi-tilixam anth'iyet łaska iskam pulali. k'awk'awik łaska th'iya?wit. tayi-tilixam shawash anth'iyet chxi łaska łax k^hapa ili?i. dreet hayash łaska. həm-latet q^hawaq saxali nayka. wəxt, ukuk iləp

k'awk'awiq stun-yaqsu munk-ipsət basalt

lakamas

balsamorhiza (balsamroot: bastən-wawa) (pásxas: sahaptin) tatis łaska chaku-xalaqł. kakwa san-tatis łaska. wik-lili, łaska munk-ixpuy ukuk tipsu-ili?i k^hapa k'awk'awiq. nayka tiki nanich ukuk tipsu xələl kakwa 'waves' pus ukuk win łaska munk-xələl.

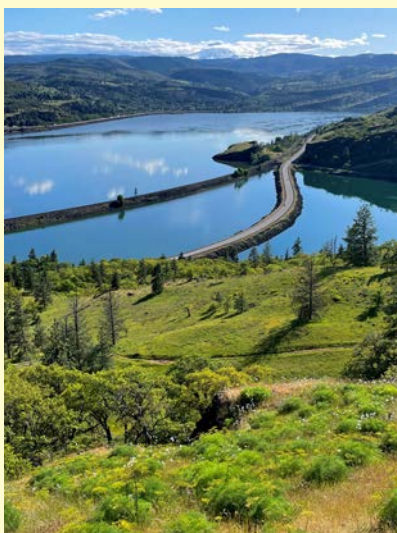
18 lakit mun: nayka łatwa-łatwa k^hapa lip^hyi ixt tənəs-łush-ili?i k^hapa lakamas tatis (*camassia quamash*) (xmaš: sahaptin) pi nayka munk-q'wəlan t^hmutk^hwił shati. ixt saltəqw k^hapa kusax-pchix. kusax-pchix pi salal-t'wax. hayu anth'iyet łaska iskam lakamas tatis pulali. ukuk 'hummm' k^hapa win. lili na tiki miłayt k^hapa lakamas pi munk-q'wəlan uk anth'iyet pi t'muthkwił munk-shati pi na nanich tipsu munk-xələl k^hapa win.

wəxt, miməlust lakamas (*toxicoscordion venenosum* pi *death camas*: bastən-wawa) (alapışas: sahaptin) miłayt ixt-ixt lakamas. k^həpit pus lamatsin tilixam łaska iskam. tk'up miməlust lakamas, bət ixt-ixt tk'up lakamas wəxt. pus łaska t'u?an tatis, łaska tatis dret nanich xluyma, pus msayka łush nanich.

nayka munk-q'wəlan chakchak yaka munk-shati (kakwa *whistle*) ixt hayash ulq' (*gopher ulq'*) yaka łatwa iləp nayka k^hapa uyxat.

kuri-‘ulq

t’it’it lalasin

k’anawi-stik pi isik-stik tatis t’aska munk-
x’alaq’^t. makwst kuri-ulq’ *courting*. t’aska
munk-p’hush-saxali. qisqis yaka k’hriye
k’hapa k’anawi-stik (k’ápin-aaš: sahaptin).
t’fux-tsiltsil (*shooting star* pi *dodecatheon*:
bastən wawa) spu’uq-p’hil tatis t’aska
chaku-x’alaq’^t.

17 san lakit mun: uk-san nayka t’fap ixt
saxali ston kikweli-ili’i. dret saxali, dret
tush mayka nanich ukuk hayash lamitay
pi hayash ima’^t. k’awk’awiq ston-tipsu
ixpuy ukuk ston mitxwit-laplash pi həm
latət q’hawaq kikweli. wik hayu nsayka
nanich kikweli k’hapa kələkələ t’aska
q’hawaq. k’alak’iya pi *yarrow* (*achillea*
millefolium) pi həm tilay-ili’i tipsu
(*fragrant desert parsley* pi *lomatium grayii*:
bastən-wawa) (latit-latit: sahaptin) pi
penstemon tatis chaku-x’alaq’^t. wəxt hayu
lakamas munk-x’alaq’^t, t’aska munk-ixpuy
ukuk ili’i kikweli.

22 san lakit mun: pus nayka k’ilipay
k’hapa kikweli-ili’i, ixt həm latət yaka
mi’fayt. k’hanumakwst nsayka chaku-
t’hax. nayka təmtəm yaka alim. *desert*
parsley (həm t’ilay-ili’i tipsu) alqi t’aska
tatis t’aska chaku-tipsu-təmtəm-tipsu
bət k’alak’iya k’hapa t’aska t’u’an tatis.
warblers t’aska iskam inəp’hu k’hapa
k’anawi-stik. wəxt na nanich swifts, pi
ixt hayash-k’ak’a? t’aska wawa t’axayam.
lupine (wapiyat’á: sahaptin) pi *balsamroot*
t’aska munk-ixpuy ukuk saxali ili’i.
wəxt spu’uq-p’hil t’it’it-lalasin (*bitterroot*:
bastən-wawa) (pyaxi: sahaptin) tatis
t’aska x’alaq’^t. dret t’ukti t’aska. shawash
tilixam mamuk lamatsin pi mək’hək
k’hapa *bitterroot* lalasin. wik-saya a’qi
limulo lisayu (*wild onion*: bastən wawa)
(tanán šaak) tatis x’alaq’^t.

pus mayka t’atwa nanich, t’un ikta
mayka tush nanich: inəp’hu (*ticks*), *poison*
oak (masachi-k’anawi-stik) (t’imtq’áx:
sahaptin) pi səx-up’huch. tush nanich.

k’anawi ukuk mi’fayt yakwa q’iwa
k’anawi-stik mi’fayt yakwa. dret hayash
yaka. dret palach-təmtəm yaka. yaka
palach mək’hək k’hapa kələkələ, xələl-
ikta pi tilixam. kusax-pchix kələkələ,
q’wəf-q’wəf-stik, tk’up tunus taqwəla-
kələkələ, qisqis, pi p’hup’up pi tilixam
k’anawi t’aska tiki k’anawi-stik pus
mək’hək əbə ili’i pus mi’fayt. wəxt,
t’aska hayash lima munk-ye?lan pus
munk-k’ul uk ili’i. ixt-ixt k’anawi-stik
t’aska mi’fayt pus 500 k’ul. iləp bastən-
tilixam t’aska q’u?, shawash tilixam
t’aska munk-paya k’hapa tənəs-tush-ili’i
pus munk tush tipsu pi mək’hək k’hapa
mawich pi mulak. bastən-tilixam munk-
hilu 90% k’hapa k’anawi-stik ili’i k’hapa
kalapuya ili’i (*willamette valley*). tush
nsayka munk-chaku-k’ilipay pi munk-
tush k’anawi-stik ili’i.

k’anawi-stik ili’i

miməlust lakamas

references:

nch’i-wána, *The Big River, Mid-Columbia*
Indians and Their Land. Eugene S. Hunn
with James Selam and Family. University of
Washington Press. 1990.

Plants of Southern Interior British Columbia
and the Inland Northwest. Parish, Coupe
and Lloyd. Lone Pine Press. 1996.

t^hmutk^hwił ya łatwa-nanich łush-ili?i k^hapa chanchifin

t^hmutk^hwił yaka ya?im

Jane Haas yaka munk-huyhuy k^hapa chinuk-wawa pi munk-p^hikcha

Jessie Hare yaka munk-t'səm t^hmutk^hwił

łaxayam! t^hmutk^hwił nayka. alaxti wik-q^hənchi ma nanich nayka, bət nawitka ma kəmtəks nayka kələkələ-wawa. dret t'ukti ukuk, tilixam łas wawa. na miłayt k^hapa chanchifin, k^hapa łush-ili?i uk nim 't^hmutk^hwił tipsu-ili?i.' hayu nsayka miłayt k^hapá. dret-łush hom ukuk, pus nsayka.

uk san na tiki łatwa-nanich xluyma łush-ili?i. ma kəmtəks miłayt 133 łush-ili?i k^hapa chanchifin? nayka wik na kəmtəks! alta na munk-nanich mayka k^həpit łun uk łush-ili?i.

pus chanchifin wəxt mayka hom ukuk əbə pus ma chaku yak-wa pus łatwa-nanich. pus ma łatwa k^hapa lip^hyi əbə t'sikt'sik əbə tipí?i. kakwa hayu xluyma łush-ili?i pus k^hanawi-łaksta.

alta nsa łatwa!

1. *Hendricks Park*

nsa q'u? k^hapa uk iləp-ul łush-ili?i k^hapa chanchifin. *Hendricks Park* uk nim pi chaku-miłayt k^hapa 1938. alaxti q^hənchi na chich pi chup łaska chich pi chup łas miłayt! ukuk łush-ili?i miłayt k^hapa stik-ili?i, wik-saya k^hapa uləgan tayi-skul. pus ma łatwa saxali-ili?i, ałqi ma nanich hayu hayash lakum-stik. 200 k^hul łaska. kakwa chxi-ant'wał łaska. hayu uyxat ayaq ma t^həqsin yakwa. pus chaku-k'wan mayka, ayaq ma kəmtəks xluyma kələkələ saxali k^hapa stik. k^hapa wam-ili?i dret-łush ili?i pus lulu mək^hmək pi miłayt k^hapa tipsu. alta nsa łatwa k^hapa tsəqw!

2. Skinner Butte Park

alta nsa miłayt k^hapa Skinner Butte Park, wik-saya k^hapa imał. pus tənəs-tilixam mayka əbə mayka miłayt tənəs, alqi dret-łush ukuk. hayash hihi-łush-ili?i yakwa. ayaq ma shoḡ-shoḡ pi laḡw-laḡw pi kuri-kuri. wəḡt miłayt hayash ston mitxwit-laplash pus munk-saḡali k^hapa lup. pi pus ma tiki nanich k^hanawi k^hapa uk t^hawn bət wik kələkələ mayka, kakwa nayka, alta munk-saḡali k^hapa uk tənəs-lamitay. pus dret-łush ma nanich imał-iwa, ayaq ma t'łap chakchak pi yaka kələkələ-haws! alta nsa łatwa may?mi-iwa.

3. Delta Ponds

alta nsa chaku k^hapa hayu tənəs-tsəqw uk nim Delta Ponds. anqati hayu tilixam łas munk-k'ilapay uk ili?i pi tsəqw. alta hayu ɣələl-ikta pi tipsu łas miłayt yakwa. łatwa ława k^hapa uk uyxat pi ałqi ma nanich łaska. alaxti ma t'łap ina ya hayu-munk yaka haws pi iłaqwa ya hayu-alim k^hapa ston. əbə həm-latet pi yułqat-t^hiya?wit łas hayu-nanich pus mək^hmək. yakwa na tiki wawa k^hapa ɣluyma t^hmutk^hwił-shiksh.

wel, pus alta nsa k^həpit pi wik-lili na chaku-k'ilapay k^hapa nayka łush-ili?i. ałqi nsa wawa!

łaksta ukuk? kakupus yaka t^həqsin uk ant^hiyet! bət pus-ikta kakwa? łush
nsayka munk-t'səm yaka, kakwa nsa chaku-kəmtəks pus-ikta yaka miłayt
yakwa.

1.

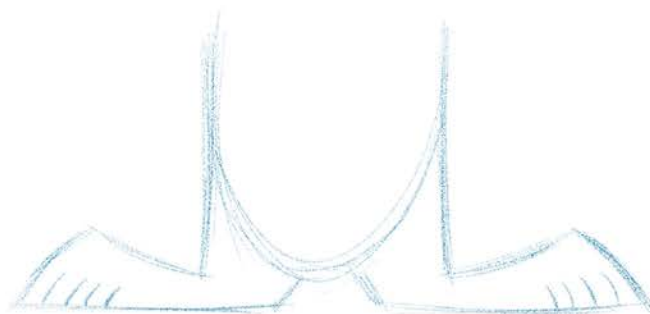
munk-t'səm ixt upt^hik^hi yułqat-t'səm
pi ixt yułqat-t'səm, kakwa uk "u."

2.

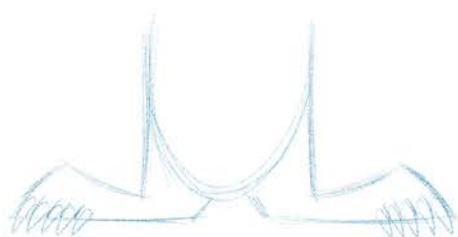
wəxt munk-t'səm ixt xluyma
yułqat-t'səm.

3.

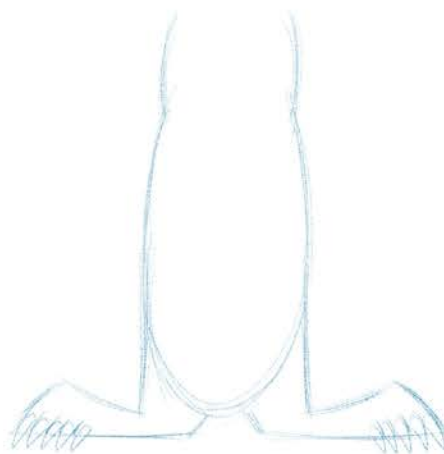
alta munk-t'səm yaka lip^hyi, kakwa makwst
yułqat łun-ubut t'səm. munk-t'səm lakit
yułqat-t'səm k^hapa ya lip^hyi.

4.

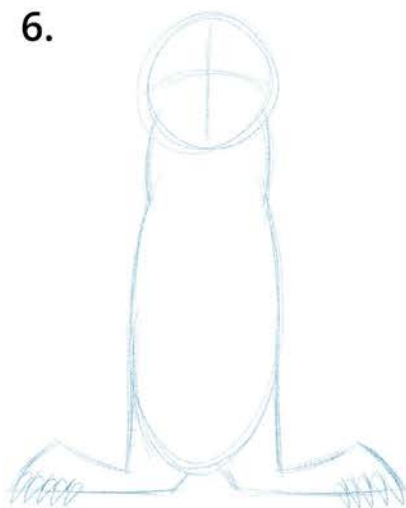
alta munk-t'səm kʰanawi yaka
taɬlam lipʰyi letowa.

5.

munk-t'səm kʰanawi ya itwəli.

6.

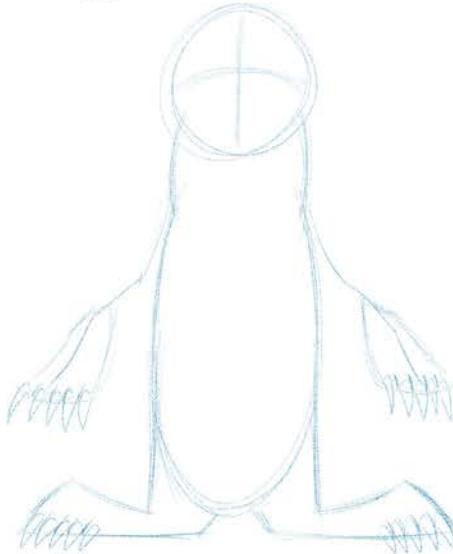
munk-t'səm ixt k'uyk'uy pus ya latet.
munk-t'səm makwst munk-yeʔlan
yutqat-t'səm pus munk-milayt
ya siyaxus.

7.

munk-t'səm makwst yutqat-t'səm pi
wəxt makwst tʰun-ubut t'səm pus ya
lima.

8.

munk-t'səm lakit yuŋqat-t'səm kʰapa ya
lima, alta munk-t'səm kʰanawi taŋlam
ya letowa.

9.

munk kʰanumakwst iŋwəli kʰapa
ya lima.

10.

munk-t'səm makwst k'uyk'uy
pus ya siyaxus. alta munk-t'səm
makwst yuŋqat-t'səm kʰapa uk siyaxus.

11.

munk-t'səm makwst tunus k'uyk'uy
kʰapa ya siyaxus, pi munk-pʰeynt-pʰat
ukuk. wəxt munk-t'səm ya nus, pi
makwst yuŋqat-t'səm saxali kʰapa ya
siyaxus.

12.

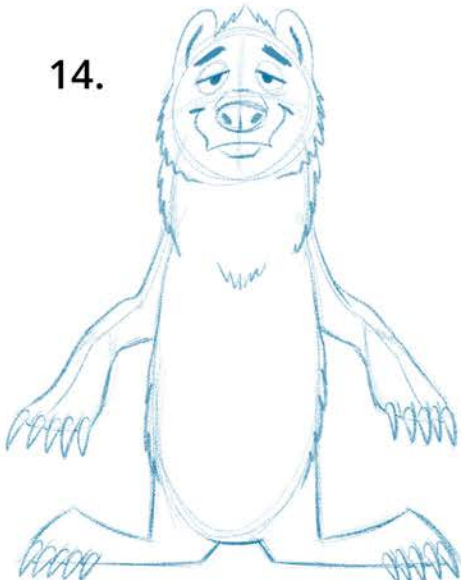
alta munk-t'səm ya lapush,
pi wəxt ya məq'həsən.

13.

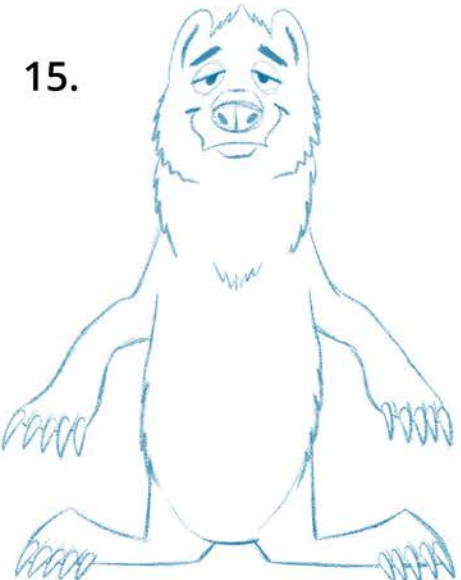
munk-t'səm makwst upt'lik'i
yulqat-t'səm pus ya q'wəlan. alta
munk-t'səm makwst yulqat-t'səm
k'hapa ya q'wəlan.

14.

munk k'h anumakwst k'h anawi ya
yaqsu, k'hapa ya k'wəthin, ya təmtəm,
ya liku, ya k'kwəli-siyaxus skin, pi wəxt
ya latet.

15.

munk-hilu-t'səm k'h anawi uk
munk-ye?lan yulqat-t'səm.
kakwa k'h anawi k'həpit!

ixt ʔq'up kʰapa The Road Goes Ever On

J.R.R. Tolkien yaka munk-t'səm kʰapa The Lord of the Rings

*Jane Haas yaka munk-huyhuy kʰapa chinuk-wawa pi munk pikʰcha
pus kʰanawi-ʔaksta uk chaku-kəmtəks chinuk-wawa. ʔush uyxat!*

uk uyxat ʔatwa pus-kwansəm

uk uyxat ʔatwa pus-kwansəm

kikwəli kʰapa uk lapot qʰa uk chaku.

alta saya-iləp uk uyxat ʔatwa,

pi nayka, ʔush na tʰəqsin,

ayaq hayu-tʰəqsin kʰapa lipʰyi,

aʔqi pus uk uyxat chaku manaqi-hayash

qʰa hayu uyxat aʔqi kʰanumakwst munk-k'aw.

pi qʰa alta? wik ayaq na kəmtəks.

hihi pipa

Sophia Morning-Star yaka munk-t'səm

p^hil-skin stik
taqwəla-stik
ina-stik
suləmix
ɬip^hayt-tipsu
p^hawch
samən ulali
stik-skin
upqwəna-stik
lakum
lakamas
tipsu
k'aynuɬ
kənim
stik
tatis

s ə a l p p^h i l s k i n s t i k n
t p^h k i t s m i n ə k a y i j ɬ t
i d t a q w ə l a s t i k p t ɬ u
k g k o k y s f t u f s f s e u ə
s s a o t u e d m y w ch s u p c kw
k t m i l t ə kw e f t a t q p ɬ u
i y ɬ ə s h ɬ l h j m y w p^h h s r
n u m u ch c r b n ə s ə t p p m t
ɬ i ə ə h y t^h v n m n ə y i u h ɬ
x s s t p^h ə s u u a ɬ ə t k p^h l ɬ
r i l ɬ h l l a s t j t a i a u y
e t a t^h t a a t a q y l k' t w t d
e a k s l d i t s a d a y s c h x
w t a i s k t a p^h r y s g a h p p^h
q t m r w p^h s i e n ə d w n ɬ u a
s r a c j e ɬ y u ə f ɬ ə i k ɬ ɬ

lakamas

Sophia Morning-Star yaka munk-t'səm

liiili, nayka pi nayka papa nsa ɬatwa pus iskam lakamas.

nsayka anqati tilixam mək^hmək lakamas kwansəm. ɬaska munk-
paya lakamas k^hapa ɬxwap-stuv.

ɬaska munk-k^huk lakamas k^hapa lɬwap-stuv pus makwst san.
kakwa t'si-wapato k^hapa lalang uk lakamas.

alta uk-san, k^hapa shawash-ili'i, tilixam munk-kəmtəks ɬaska tənas
q^hata munk-k^huk lakamas pus aɬqi, pus ɬas tənas chaku-hayash,
ayaq ɬaska munk-kəmtəks ɬaska tənas.

leyn-skul chaku-kəmtəks-tilixam ʔaska munk ukuk buk

